

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre frt 1,50. Félévre frt 3.—. Egész évre frt 6—.

Egyes szám ára 25 kr.

IRODALMI, MŰVÉSZETI,
TÁRSADALMI, KÖZGAZDASÁGI
FOLYÓIRAT.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

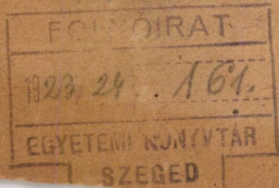
SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VIKÁR BÉLA

TARTALOM:

Kommunizmus és kapitalizmus. Irta: Mezőfi Vilmos. — A selyemruha. Irta: Serao Matild.
— Dal egy nőhöz. (Költemény.) Irta: Telekes Béla. — Uti levelek. Irta: Szigetvári Iván. —
Anyám intése. (Költemény.) Irta: Kósa Rezső. — A tudósok. Regény a modern magyar tár-
sadalmi életből. Az „Élet” számára írta: Szomory Dezső. — Hirdetések.

Szerkesztőség: Budapest, I., Gellérthegy, 10648. Kiadóhivatal: Budapest, VI., Mozsár-utca 8. sz.

AZ „ÉLET” MUNKATÁRSAI:

Abauji	Hampelné-Pulszky P.	Palágyi Lajos
Agai Adolt dr.	Hamvainé-Kardos Matild	Péterfi Jenő
Agai Béla	Hansson Ola (Skurup)	Pikler Gyula dr.
Apáthy István	Hanssonné Marholm Laura	Pulszky Ágost
Asbóth Oszkár dr.	Heltai Jenő	Radó Antal dr.
Aho János (Helsingfors)	Herman Ottó	Rákosi Viktor
Alexi György dr.	Herrmann Antal dr.	Reményi Ede (ifj.)
Ambrozovits Dezső dr.	Hugonnai Vilma dr.	Róna Béla
Baksay Sándor	Ignotus	Rudnyánszky Gyula
Bársony István	Inczedy László	Rutilus
Berezik Árpád	Jakab Ödön	Sasvári Ármin
Bleuer Samu dr.	Jancsó Benedek dr.	Schmitt Jenő
Bodnár Zsigmond	Jankó János dr.	Schuchardt Hugó (Grác)
Bodrogi Lajos	J. Balás Ilona	Scossa Dezső
Brandes György (Kopenhága)	Justus	Sebestyén Károly
Bródy Sándor	Kabos Ede	Serao Matild
Canth Minna	Kacziány Ödön	Simonyi Zsigmond
Capt. Nemo	Kadocsa Lippich Elek dr.	Soós Antal
Caragiale J. L. (Bukarest)	Kálnoki Izor	Szabó Endre
Demolins G. (Páris)	Kardos Albert dr.	Szántó Kálmán dr.
Dengi János	Katona Lajos dr.	Szinnyei Otmár
Diner (Dénes) Józset	Király Pál	Szokolay Kornél
Diósy Béla dr.	Kiss Béla	Szomaházy István
Donáth Gyula dr.	Kisteleki Ede	Szomory Dezső
Dura Máté	Kohn Dávid	Szterényi Hugó dr.
Endrődi Sándor	Koltai Virgil dr.	Telekes Béla
Erdélyi Pál dr.	Kont Gyula dr.	Téglás Gábor
Erdélyi Zoltán	Kozma Andor	Timár Szaniszló
Ete Reiner Zsigmond	Kőrös Mihály	Tutsek Anna
Fabrá Henrik dr.	Kreisler Gyula dr.	Vajda János
Faragó Gyula dr.	Kúnos Ignác dr.	Váli Béla dr.
Fayer Gyula dr.	Lázár Béla dr.	Vámbéry Ármin
Felbermann Henrik (London)	Lenkei Henrik	Vámbéry Rusztem
Felbermann L., Esq. (London)	Lévai Dezső	Várad Antal
Feleki Sándor	Lyka Károly	Varga Ottó
Fülöp Sándor	Lux K. dr.	Vári Rezső dr.
Gaal Jenő	Major J. Gyula	Versényi György
Garborg Arne	Makai Emil	Vértesi Gyula
Gerecze Péter dr.	Malomhegyi István	özv. Veres Pálné szül.
Gerő Atala	Maszák Hugó	Beniczky Hermin
Gerő Ödön (Viharos)	Márkus Józset	Wallez Jenő
Gopcsa László	Méri Károly	Wlislocki Henrik dr.
Greiner Lajos (Berlin)	Mezőfi Vilmos	Zempléni Árpád
Gripenberg Alexandra	Molnár Viktor	Zichy Mihály (Szt-Pétervár)
barónő (Helsingfors)	Móróczi Jenő	Zigány Árpád
Guttenberg Pál	Munkácsy Kálmán	Zilahy Ágnes
György Aladár	Nyári Sándor dr.	Zoltán Vilmos
György Endre	Ötvös-Silberstein Adolf dr	

Kéziratok és mindennemű a folyóirat szellemi részét illető közlemények és tudakozódások az „ÉLET” szerkesztőségébe, az előfizetések és hirdetések pedig a kiadóhivatalba intézendők.

Az „ÉLET” előfizetési ára:

Egész évre	6 frt.	Negyed évre	1 frt 50 kr.
Fél évre	3 „	Egyes szám ára	„ 25 „

Az előfizetések legcélszerűbben **posta-utalványon**, küldhetők. Kivánatra bárkinek szívesen küldünk **mutatványszámot**, amelynek megtartása nem jár semmiféle kötelezettséggel.

Gyűjtőknek **tíz** előfizető után tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Az „ÉLET” szerkesztősége: Budapest, I., Gellérthegy 10648. sz.

Az „ÉLET” kiadóhivatala: Budapest, VI., Mozsár-utca 8. sz.

KOMMUNIZMUS ÉS KAPITALIZMUS.

IRTA: MEZŐFI VILMOS.

A mai társadalmi rend védőinek régi vesszőparipája, hogy a kommunizmusra, vagyis a javak közös termelésének és közös fogyasztásának rendszerére való áttérés lehetetlen s amennyiben lehető volna és eléretnék: az emberiség elkorcsosodására, testben és szellemben való elsatnyulására vezetne.

E merész állításnak bizonyosságául rendesen azt hozzák fel, hogy az ember őseredeti természete az individualizmus, vagyis az egyéni kezdemény felé hajlik és ellensége minden beavatkozásnak, mely a közös gondviselés örve alatt be akar folyni sorsa intézésére. Másrészt felhozzák, hogy a teremtő erő csak úgy érvényesül bennünk, ha senkire sem támaszkodhatunk olyankor, amidőn bizonyos anyagi, vagy eszményi célokra törekszünk: vagyis, hogy a genie csak a leg-tökéletesebb individualizmus uralma mellett tud teremteni; ellenben a kommunizmus minden teremtő képességet, minden geniális föllendülést elfojt a maga hideg, száraz, csak az anyagi javak megbecsülését szem előtt tartó rendszerével.

Amily tarthatatlan ép oly könnyen megcáfolható állítások. Mindenütt, ahol a szocializmus eszméi követőkre találtak, ezeket az érveket hangoztatják a szocializmus ellenségei, hogy ellenszenvessé tegyék és igazságait megingassák. S a szocializmus jogosultságát elismerőknek, úgyszólván minden államban, ahol a modern értelemben vett szocializmus tana kifejlődött, ezen állításokkal kell szembe szállaniok.

Legutóbb Franciaországban, ahol a szocializmus eszméi napról-napra mind-több hívőre találnak, kísértették meg a szabadelvű nemzetgazdák ezzel a két állítással a szocializmus eszméi szerint megteremtendő kommunizmust a műveltek szemében diszkreditálni. A francia szabadelvű nemzetgazdáknak erre irányuló törekvéseikben legodaadóbb támogatójuk Demolins, akivel ugyane lapok hasábjain, egy más alkalommal, már volt szerencsém foglalkozni. Röpiratokban, hirlapokban, nyilvános felolvasásokon hirdeti D. úr a maga nézeteit a kommunizmus tarthatatlanságáról és el is érte azt, hogy a francia bourgeoisie szemében oly tekintély számba megy, aki egyedül hivatott a téves szocialista és kommunista tanokat a maguk valódi értékére leszállítani. A francia szocializmus tudományos előharcosai eddig nem igen törődtek D. úrral végre azonban egy szellemes szocialista képviselő, a híres Lafargue, vállalkozott arra, hogy nyilvános vitatkozásban cáfolja meg Demolins két nevezetes állítását.

A szellemi tornajáték megtörtént. A párisi „földrajzi társaság“ nagy gyűléstermében ezernyi ezer, a művelt osztályokhoz tartozó ember jelenlétében folyt le az egymástól homlokegyenest ellenkező két nemzetgazdasági irány vitája. Lafargue Pál kezdte, Demolins válaszolt, azután ismét Lafargue tette meg észrevételeit. Hogy melyikük érezte magát legyőzöttnek ebben a szellemi harcban, azt nehéz lenne megállapítani, tény az, hogy a közönség, amely — mint említet-

tem — művelt emberekből: tudósokból, egyetemi tanárokból, képviselőkből, lelkészekből és hivatalnokokból állott, Lafargue fejtegetéseit, gyakori helyeslésekkel kísérte, habár a „nem tetszés“ nyilvánításokban sem volt hiány, különösen akkor, midőn a szellemes francia szocialista a mai társadalom bűneit és félszégeit festette rikító színekkel.

Azt hisszük, szolgálatot teszünk annak a magyar olvasó közönségnek, amely a jövő nagy problémája iránt érdeklődik, ha Lafargue minden tekintetben érdekes előadását, mely azóta már a világ összes sajtóját bejárta, szószerinti szövegében bemutatjuk. Sok előítéletet fog elenyészteni, sok téves nézetet eloszlatni! Pedig, ha valaha szükség volt arra, hogy művelt ember tisztán lásson azokban a nagy kérdésekben, melyek a föld kerekiségén millió meg millió elmét foglalkoztatnak: most ezekben a lázas napokban, — amikor szerencsétlen őrvjögők gyilokkal és bombával akarják a világot reformálni s ebbeli ténykedésük a higadtan és józanul gondolkodó embert is arra indíthatja, hogy e szerencsétlen elmeháborodottak és a békés fejlődésnek tudományosan meghatározott keretein belül maradó társadalmi átalakítók között olyan összekötő kapcsokat keressen, amelyek nem léteznek, — azt hiszem, alig lehetne aktuálisabb és közérdekűbb tárgyat találni, mint a szocializmus eszméinek ismertetése.

Lafargue előadását a következőkben adjuk:

I.

A bérrendszer: a szolgamunka végső formája.

Hölgyeim és uraim! Hogy mai összeövetelünk célját jelezzem: az nem annyira a vitakozás, mint inkább a szociális fejlődés két ellentétes felfogásának jellemzése.

Demolins úr azt hiszi, hogy a társadalmi fejlődés az individuáлизmushoz fog vezetni, jobban mondva: annak legkifejlődöttebb alakjában, a partikularizmusban fogja csúcspontját elérni. Ezzel szemben mi, akik Marxnak és Engelsnek vagyunk tanítványai, azt hisszük, hogy a gazdasági fejlődés szükségszerűen a kommunizmus életbeléptetésére, vagyis a termelő eszközöknek társadalmosítására — ami részben már be is következett — és arra vezet, hogy az élelmi és élvezeti cikkek, amelyeket manapság, a társadalomnak aránylag kevés tagú és ép ezen fejlődés következtében napról-napra kevesebb tagot számláló osztálya monopolizál, közvagyonot fognak képezni.

Örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy a kommunizmus elveit olyan közönség előtt is fejtegessem, amelyhez eddig nem volt alkalmam szólni.

Az agitátor szerepét játszom most is, mert megkísértem a szocialisztikus bölcsészeti eszmék fölvetését, hogy hiveket toborozzak. Fel fogom használni ezt az alkalmat arra is, hogy megcáfoljak bizonyos, a kommunistákkal szemben emelt vádakat. Ellenségeink azzal vádolnak bennünket, hogy a gyilkosságot és a rablást hirdetjük: a kalmuk lesz megítélni, vajjon eszméink megengedik-e ilyes-
miknek hirdetését.

Azok az ellenségeink, akik a szeretetreméltót játsszák, mint utópistákkal bánnak velünk, ugyanígy azt mondják: „Az a társadalom, a melyről álmodoztok, csudaszép és bizonyára kívánatos, hogy az emberek közt az egyenlőség uralkodjék, de ti nem ismeritek az emberi természetet, amely alapján véve rossz. Előbb javítsátok meg az embereket és csak azután törekedjete megvá toztatni a társadalmat.“

Mi annyira nem vagyunk utópisták, hogy ellentétben a politikusokkal és a filantropokkal, nem hisszünk abban, hogy az embereket *vallásos és világi prédikációkkal meglehessen változtatni*. Hogy megjavítsuk őket, *szükséges azt a környezetet átalakítani, amelynek keretében élnek*. Mert az ember, amint megteremtője, szociális környezetének épen úgy maga is ennek a környezetnek a produktuma. Változtassátok meg környezetét, a keretet, melyben él és megváltoztattátok erkölceit, szokásait, szenvedélyeit és lelki érzéseit. Mi utópisták, mi álmodozók, figyelemmel kísérjük a szociális környezetet, megfigyeljük és részekre bontjuk a gazdasági jelenségeket, kutatjuk eredetüket, figyelemmel kísérjük fejlődésüket, megfigyeljük hatásaikat a családra, a politikai életközösségre s félelem és előítéletek nélkül le merjük vonni a végkövetkeztetéseket.

A gazdasági jelenségek nemcsak az erkölcsökre hatnak be, hanem a családi és politikai szervezetre is, sőt behatást gyakorolnak az emberi elmét foglalkoztató bölcsészeti és vallási eszmékre is.

Ime egy bizonyító erejű példa: A fejlődésnek bizonyos fokán, amelyen a termelő eszközök még kezdetlegesek voltak, láttuk, hogy az összes népek a rabszolgaságot üzték. Mindenki előtt, még a legnagyobb gondolkodók előtt is, a rabszolgaság igazságos és természetes dologgá lett, sőt a vallásos emberek isteni eredetet tulajdonítottak neki. Az emberiség egyik legkiválóbb gondolkodója Arisztotelesz, indítva érezte magát arra a következtetésre, hogy a természet egy bizonyos emberfajt eleve a rabszolgaságra teremtett. Es ebben megegyezett felfogása a zsidó teremtési történettel, amely egy helyen kijelenti, hogy Chám ivadékai, Noáh ivadékainak alattvalói legyenek. A görög bölcsész legalább előre látta, amit a zsidók és keresztyének isten nem látott: t. i., hogy a termelési mechanizmusban történő bizonyos átalakulások szükségképen a rabszolgaság megszüntetésére vezethetnek. Ez az említésreméltó nyilatkozat „Politika” című művében található és a következőkép hangzik:

„Ha minden szerszám parancsra, vagy ösztönből a ráváró munkát magától végezné el, mint a hogy Dádalus művei maguktól mozogtak és mint Hephästos háromlábjai saját ösztönből kezdték meg a szent munkát, ha ilyenkép a szövőhajók maguktól szőnének, akkor a munkavezetőnek nem volna szüksége segédekre, sem az uraknak nem volna szükségük rabszolgákra.”

Arisztotelesz tehát, habár a rabszolgaságot természetes dolognak mondotta: birt azzal a genialis látnoki képességgel, hogy megjósolja, hogy a termelés módjának megváltoztatásával a rabszolgaság is fölösse válhat. S miután az a megjósolt gazdasági átalakulás bekövetkezett, mert a nagyipar gépei munkájukat automataszerűen maguktól végzik: állítjuk mi kommunisták, hogy a bérrendszer, a szolgai munkának ez az utolsó és legrosszabb formája, szintén szükségkép meg fog szűnni.

II.

Haladunk a kommunizmus felé.

Tény az, hogy a gép manapság már minden iparágba befurakodott, úgy a kezdetleges és egyszerű, mint a művészi és bonyolódott iparágakba.

A vajtermelés, mely az emberiség történetének első időszakába vezethető vissza, ma egy svéd eredetű gép segítségével történik. Ez a gép a friss tejet vajjá alakítja át. Lencseüvegek alkalmazása és kémiai vegyületek útján elérték azt, hogy közvetlenül a nappal festessenek, illetőleg rajzoltassanak s a nap azon az úton van, hogy koloristává legyen. Egy Gillot nevű párisi kitalálta, hogyan

kell reliefeket vágni véső és művészi kéz segélye nélkül; munkájánál csak vastag tintát meg salétromsavat használ. A legfinomabb lemezeket a nap és a villamosság által vésik. Sőt számoló-gépeket is feltaláltak, amelyek minden matematikusnál megbízhatóbbak. Egy szóval sorba vehetném az összes iparágakat és bebizonyíthatnám, hogy a gépek mindannyit befolyásolják.

Mit eredményeztek a gépek?

A gép alkalmazása az individualisztikus ipart, kommunisztikus iparrá változtatta át. Megmagyarázom érthetőbben: Azelőtt, minden családi háztartásban fontak, kötöttek és minden faluban szőttek. Ezeket az iparágakat azelőtt szétosztán az egész országban űzték, most azonban csak bizonyos vidékekre vannak központosítva és ott a gépek segélyével az ország valamennyi családja számára fonnak, szőnek és kötnek.

A szövő és fonó készülékeket a nagy fonó- és szövő-gyárakban „közösítették.”

Az így készült ipartermék elvesztette individualisztikus jellegét. Azelőtt egy cipész egészen egyedül készítette el a cipőt: maga vette a mértéket, ő csinálta a talpat, ő szabta szét a bőrt és varrta össze. A cipő tehát teljesen individuális egyéni munka eredménye volt, minthogy *egy* ember elkészíthette. A mostani cipő-gyárakban a munka fölötté számos kézen megy keresztül, az egyik munkás szab, a másik ráborítja a szárat a gépre, mások szegeznek, vagy megerősítik a talpakat, megint mások sarkakat készítenek és így tovább. Az egy pár cipő több vagy kevesebb munkásnak közös munkájává lett. *Individualisztikus termékből kommunisztikus terméké* vált.

Ugyanezt a kommunisztikus átalakulást tapasztaljuk a kereskedelem körül. A múlt században minden kereskedő a maga különlegességével kereskedett, amelynek eladására a céh-szabályok szerint kizárólag szorítva volt. A posztókereskedő üzletében csak posztót volt szabad eladni; a kések boltjában csak késeket. Most azonban csak a „Louvre” vagy a „Bon Marche”, vagy valamely más árucarnokba kell bemennünk, hogy a legkülönbébb, a legellentéesebb árukat megvásárolhassuk, amelyek egy és ugyanazon üzletben a tőke vezetése alatt, egyesítve „közösítve” találhatók. Angolországban a kereskedelem kommunizmusa még tovább haladt előre. A Schoolbred és társa cég mindent árusít, amire szükségük van az embereknek a ruházat, élelem és a házi berendezés körül. A londoni nagy fogyasztási-szövetkezetektől áruba bocsátott dolgokhoz újabban még az orvosszereket is csatolták, úgy, hogy náluk mindaz kapható, amire a beteg vagy az egészséges embernek szüksége van.

A mezőgazdaság se vonhatta ki magát az ipari központosítás hatása alól. A kisbirtokot „közösítettük”, hogy nagy birtok legyen belőle. Nagyon jól tudom, hogy önök gondolatban ellent mondanak: hiszen Franciaország földje szét van darabolva és napról-napra jobban szét daraboltatik. Elismerem, de hát mindez nem akadályozza meg azt, hogy nagy birtokok ne alakuljanak, mire csak a vidék népességének csökkenését hozom fel bizonyossággul. Azok a parasztok, akik apáik földjét elhagyják, hogy az ipari városokba tóduljanak, a nagybirtokosoknak adják el földjüket és teszik ezt oly nagy mértékben, hogy legutóbb Challemel Lacour úr hivatalos, meg nem támadott, meg nem cáfolható statisztikai adatokra támaszkodva konstatálhatta a szemátus előtt, hogy Franciaország termőföldjének 45%-ja 142,000 nagybirtokos tulajdonában van. Ime tehát máris a földnek nagy „közösítése.”

Angolországban már rég megtörtént az, ami most Franciaországban történik; Angliában a földbirtok már csak néhány ezer ember kezében van. A központosításnak ugyanezen iránya észlelhető az összes civilizált nemzeteknél. Angolországban is voltak kis parasztgazdák; még e század elején a walesi hercegség-

nek földje meglehetősen számú gazdának a kezében volt de ezek idővel mind eltűntek, hogy kis számú nagybirtokosoknak adjanak helyet.

A hűbéri birtok annak idején igen kiterjedett volt, de művelése individualisztikus uton történt. A birtok számtalan kisebb szántóföldrészre volt osztva, melyeknek művelése jobbágyok, vagy szabad emberek családjai által történt. Manapság, a nagybirtokokon, rendszeren a kommunisztikus kiterjedett földművelés lépett életbe. Legszembetűnőbben tapasztalhatjuk ezt túl az Atlanti oceánon, az Egyesült-Államok keleti részén, ahol a nagy kiterjedésű gabona-földeket gépek segítségével művelik meg és aratják le.

Van a központosításnak egy negyedik módja is: a *pénztőke központosítása*, amit letagadni szintén nem lehet.

Míg az iparúzés individualisztikus jellegű volt, a munkaeszközöket, mivel egyszerűek voltak, igen kevés tőkével meg lehetett szerezni. Minden munkás, aki egy kis pénzt összegyűjtött mesterré lehetett, üzletet nyithatott és gyermekeivel, néhány inassal és segéddel saját számlájára dolgozhatott. Ezek az idők végkép oda vannak. A mechanikai nagyipar-termelés életbelépte előtt az ilyen önállósítás lehető volt és meg is történt, de ma az önállósításnak ilyen módja utópiává lett. A mostani ipari szerszámoknak megszerzése nem százakba, hanem százazrekbe és milliókba kerül. Századunknak, különösen második fele Franciaországban az embereknek egy új osztályát teremtette meg, a kiknek különleges feladata, hogy egyesítvén és „közösítvén“ a magántulajdonban levő kis tőkéket, ilyen módon megszerezzék a mechanika ipar számára szükséges eszközöket vasutak építéséhez, bányaművek kiaknázásához, szövő-, fonó-gyárak létesítéséhez, kohók fölállításához stb. Tudom ugyan, hogy a hivatalos nemzetgazdák azt állítják, hogy a tulajdonosnak, a nagy ipari vállalatoknál részvények és hiteljegyek alakjában való szétforgácsoltsága, a vagyon demokratizálását jelenti. De ezek az urak nem veszik észre, hogy a vagyonnak ez a demokratizálása lehetővé tette azt, hogy a tőkepenészek a régi harisnyákból, a titkos fiókokból minden ingó tőkét magukhoz ragadjanak, azt egyesítsék és annak kezelését monopolizálják, míg az, hála szemfényvesztő művészetüknek, tulajdonukká nem lett. Hiszen napjainkban halmozódtak fel azok az óriási vagyonok, amelyek százmilliókra és milliárdokra rúgnak. A tulajdonnak ez a szétdarabolása, a nagyiparban és kereskedelmi vállalatokban való részvétele csak arra vezetett, hogy a nemzetnek óriási többsége, néhány pénzkirály javára, pénztől megfosztassék.

Láthatják, hogy a termelésnek és árucserének szervezete kommunisztikus formákat öltött. Az individualisztikusan szétdarabolt csereforgalomnak ez az átalakulása szükségszerű és elkerülhetetlen következménye volt a gazdasági jelenségeknek; ez az emberek akarától függetlenül, sőt az emberek akarata ellen történt meg. Mi sem volt képes arra, hogy a fejlődésnek ezt a menetét megakassza, amint nem lehet megakadályozni e fejlődés végkövetkezményét. A termelő eszközöknek mind nagyobb mértékben való „közösítése“ szükségszerűen és elkerülhetetlenül az élvezeti cikkek társadalmosítására kell, hogy vezessen.

Azonban jöllehet a termelés meg a csereforgalom kommunisztikus irányt vett, a birtoklás formája individualisztikus maradt.

Be fogom ezt önöknek bizonyítani. A fonó-gyárak, a bányaművek, a vasutak és a nagy áruházak, mint a „Louvre“, a „Bon Marche“, ámbár kezelésük kommunisztikus, egy vagy több embernek, vagy részvényesekből álló társaságnak tulajdonát teszik. A birtoklás tehát egyéni maradt, mint abban az időben, amikor a kereskedelem és ipar még kezdetleges volt és individualisztikus alakjában útték. Így tehát belső ellenmondás, vagy — hogy a Hegel-féle kifeje-

zéssel éljek, — antitézis van a termelés meg a csereviszony kommunisztikus módja és a tulajdon egyéni módja közt. És épen ezen antitézis miatt uralkodik társadalmunkban a nyomor és közeledik az a krízis, mely a mai társadalmi rendnek bukását fogja maga után vonni.

A gazdasági jelenségek szükségszerű és elkerülhetetlen fejlődése a termelésnek és kereskedelemnek kommunisztikus szervezetét vonta maga után. S ugyanez a fejlődés teremti meg azokat az eszközöket, melyek alkalmasak arra, hogy kiegyenlítsék a termelés s a kereskedelem kommunisztikus formája meg a birtoklás individualisztikus módja között fenforgó ellenmondást, vagyis, mialatt a gazdasági fejlődés a termelésnek és kereskedelemnek eszközeit „közösíti”: az élvezeti cikkek társadalmosítására is előkészíti a talajt.

Előadásom második célja az, hogy bizonyítsam azoknak az előfeltételeknek a megvoltát, melyek a termelés s a kereskedelem minden eszközét a forradalom útján társadalmosítani fogják.

(Folytatása következik.)

A SELYEMRUHA.

Az „Élet“ számára írta: SERAO MATILD.

Ápril havában, amint a sárga tearózsák nyilni kezdtek, Emma Lieti széles fejecskéjében egy bizarr gondolat támadt, melynek azonnal rendkívüli fontosságot tulajdonított. Az ötlet fölötti gyermekes örömeiben szórakozva összeborzolta homlokára hulló aranyszőke fürtéit, idegesen szűkebbre kapcsolta a finom aranyláncot, mely övként szorult karcsú derekára s becsöngette a szobalányt. Cristina, a szobalány, csodálatos módon már régóta bírta változékony, széleséyes úrnője kegyét; sok mindenbe beleunt már Emma Lieti; sokat, mindent elfelejtett, a nélkül, hogy ez bántotta volna, de Cristina mindig a felszínen maradt. Most, hogy úrnője becsöngette, nem jelent meg azonnal s a türelmetlen donna Emma Lieti belecsimpeszkedett a csengetyűzsínorba, mert nem tudott már tovább várakozni. Végre megjelent; arcán a megszokott közönyös, fáradt kifejezés ült, s mint rendesen, most is feketébe volt öltözve, egy óriási fehér batiszt köténnyel.

— Bocsásson meg, nagysága: a fehéreneműt raktam el a szekényekbe.

A kis szőke asszonyka még mindig türelmetlenül járt föl s alá a szobában, mintha ideges izgatottságában észre sem vette volna a szobalányt:

— Hallod-e, Cristina, hallod-e... nagy dolgot akarok rád bízni...

— Parancsoljon, nagysága.

— Elő fogod szedni az én tavaszi és nyári öltözékeimet, amelyek a múlt évről megmaradtak... Mindnyáját, hallod-e, mindnyáját! A köpenyeket is, a selyemnyakkendőket, a kalapokat, nap-

ernyőket, legyezőket... szóval mindent, mindent, amit tavaly májustól szeptemberig használtam... jól megértetted?...

— Igen... de hová tegyem ezt a sok holmit?

— A szalonba, a székekre, szófákra, dormeuse-ökre, úgy, mintha kiállítást rendeznél, hogy én egyszerre láthassak mindent.

— Ehhez idő kell, nagyságos asszonyom.

— Hallod-e, Cristina; ma estére kell elkészítened. Még ma tudnom kell, mennyi használható van tavalyi ruháim között s mennyi újra lesz szükségem. Ne félj, bő aratásod lesz neked is: emlékszem, hogy nem sok jó maradt... De ma estére, Cristina...

— Meg lesz, nagysága — szólt a szobalány, mintha az ígérettel nem is törődne.

— Értetted, Cristina, hogy csak ma este lesz rá időm, hogy ezt a szemlét elvégezzem. Egyedül vagyok, nem megyek színházba s ebéd után valószínűleg senki sem jön már látogatóba, külföldben azt mondhatod, hogy nem vagyok itthon... Nem fogadok senkit... ma okvetlenül el kell végeznem ezt a fontos szemlét...

*

Emma Lieti egész nap csak erre az esti kiállításra gondolt. A frivol asszonyka legnagyobb gyönyörűségét és boldogságát egy-egy ruhában, kalapban találta, már leánykorában is: s csak akkor volt elégedett, ha azt, mi megtetszett neki,

meg is kaphatta. Valóságos mániája volt az öltözékek gyűjtése, úgy, hogy megszámlálhatatlan mennyiségű ruhája, kalapja, köpenykeje, napernyője volt s folyton az a gondolat foglalkoztatta, hogy gazdag gyűjteményét növelje, szaporítsa. S öltözékei mindig újak voltak, mert egyre változtatta azokat, s nem volt ideje, hogy közülök bármelyiket is megszeresse, miután mindnyáját csak rövid ideig hordta. Szegényebb barátnői, Cristina, a többi szögaszemélyzet, minden ismerőse az ő ruháiban járt: a ruhatár mindig tömve volt öltözékekkel s Emma Lieti gyakran boszankodva csóváta fejcskékét, hogy soha sem fog megszabadulni ócska ruháitól, melyeket mindössze négyszer-ötször viselt. Arra sohasem gondolt, hogy egyiket vagy másikat átalakíttassa. Nem, ezt sohasem tette volna. Frivol, könnyelmű, pazarló nőnek született, aki imádta a divat legbizarrabb akotásait; ilyennek született, s mint ilyen is akart meghalni.

Most, hogy kiadta ezt a különös rendeletet, egész boldog volt. Midőn megebédelt, alig várta, hogy behozzák a kávét abba a kis boudoirba, melynek Pompadour berendezése oly tökéletes, művészi keretet képezett kissé havány arcához, gazdag, ragyogó arany-szőke fürteihez, finom, elegáns, karcsú alakjához. Felugrott és gyors léptekkel ment át a szalónba, ahol Cristina műértő gonddal már elhelyezte a múlt évi nyári és tavaszi öltözékeket. Nem feledt el semmit, még a fürdőöltözéket sem, még a turista-ruhát sem. S amint Emma Lieti belépett, a kellemes meglepetés első pillanatában kis örömkialtás röppent el ajkairól. Maga sem hitte, hogy a múlt évben ily sok ruhát változtatott s néhány pillanatig boldog meglegedéssel legeltette sovár szemeit a gazdag kincseken.

— Mennyi ruha! — szólt halkan, mintegy önmagához.

— Sok még egészen új, — tette hozzá Cristina, ki mindig az alázatos tanácsadó szerepét játszotta.

— Lássuk csak, — szólt Emma.

S szeméhez emelte lorgnóját, melynek tekenősbéka-fogóján briliáttokkal volt felírva jelszava spanyolul: *Nada*. Lassan körüljártatta éveteg sovár szemeit a kiállításán s aztán megkezdte a szemét. A lóverseny-öltözék fekete csipkeruha volt; apró kék pettyek díszítették az alapszövetet s a derekát tenyérnyi széles világoskék öv fogta körül: ah, mily fiatalnak érezte magát a lóversenyeken, s mily szívesen adogatta az ibolyaszálakat Massimo Diasnak, ki akkor már két hónap óta udvarolt neki, kétségbeesetten. Az idén már világoszöld ruhában fog részt venni a lóversenyeken: Massimo Dias ement, Szentpétervárra, a nagykövetséggel.

Abban a lilá brokátruhában kísérté el Giovannella Cosacalendát az esküvőre; jól emlékezett, hogy a balga leányka kétségbe volt esve s az ő karjaiba, vállára borult, sirva, zokogva: azóta megváltozott s most már veszedelmes vetélytársnője lett a divat s a férfihódítás terén. A nyári, a tavaszi öltözékek mindegyike, az angol gyapott kimenők, a felhuzott alju *lawn-tennis* öltözékek, az amazon-kosztüm, mind, mind emlékébe hozták a múlt egy töredékét: egy-egy párbeszédet, egy-egy táncmulatságot, kirándulást, vagy egy-egy mulékony, futó szerelmi ábrándot, mely csak egy napig tart, mint a kérész élete. Egy kis gyöngéd érzélgés, egy kevés *flirt*: íme, ez volt minden. Aztán, vagy az egyik, vagy a másik, vagy mindketten elutaztak; avagy a férfit egy hevesebb, lángolóbb szenvedély másfelé sodorta, őt pedig ideges, szeszélyes természetű újabb hódításra, kacérkodásra csábította. Így aztán szépen, csendben mindennek vége lett s csak az öltözék maradt meg, hogy emlékeztesse őt, hogy egy este a tengerpart mellett, vagy egy kora reggelen az illatos olajerdőben, vagy egy holdvilágos éjen a ringócsónakban valaki a szerelem szent, örök szavait suttogta fülébe s e szavak megremegtették szívét, vágyó lelke legmélyén visszhangra találtak.

— Fogjad — szólt hirtelen s felnyalábolva egy csomó ruhát, Cristina ölébe dobta; — neked adom.

— Köszönöm, — felelt a szoba'ány, de nem látszott, hogy nagyon meg van elégedve.

— Ezt is, ezt is — s mintha a nagy-lelkűség láza fogta vo'na el, elhalmozta a szobalányt ajándékaival.

A szobalány most hálálkodni kezdett s vékony ajkaira lassankint kiült a megelégedés mosolya; de magaviseletén, arcán látszott, hogy valami kívánság bántja.

— Talán más valamit óhajtánál?

— A nagysága oly igen jó . . . nem ajándékozhatná nekem azt a ruhát . . .

— Melyiket?

— Azt a crèmeszínűt, a rózsaszín virágokkal.

S a szófa felé menve, reámutatott. Ott feküdt a könnyű, finom selyemruha s karjai hanyagul lógtak le a szófa támlájáról, mintha el lett volna hajítva, félredobva, mint használatatlan. Szemüvegével, melynek nyelén gyémántokkal volt kirakva *Nada*, vagyis *Semmi*, Emma Lieti szemügre vette a selyem ruhát, miközben ajkain elhalt a mosoly s halvány, frivol, finom metszésű arca mintha hirtelen megöregedett volna...

— Látja, — szólt Cristina — az eső elcsúfította.

— Igen, az eső — szólt gépiesen úrnője.

— S nem veheti fel így; lehetetlen.

— Igen, lehetetlen... — szólt a frivol asszonyka s hangjában a keserű bánat mély szomorúsága rezdült meg.

*

Ez a selyem ruha volt rajta, midőn Giovanni Serra, leghűbb, legtisztább, legőszintébb imádója, ki halálosan szerelmes volt belé, tréfásan *madame la marquise*-nek nevezte őt. A könnyű, világos crèmeszínű selyem, melyet még mosogóbbá tettek a beleszőtt rózsaszínű virágok, ott hevert a szófán

s Emma Lieti emlékében följúlt az egyetlen, minden tekintetben kifogástalan férfiú alakja, kivel az életben találkozott; Giovanni Serra, a büszke, merész tekintetű férfiú, sötétkék, mély szemeivel elegáns, karcsú természetével, csaknem gesztenyeszínű, gazdag fürtjeivel: a szenvedélyes imádó alakja, aki oly heves és mégis oly gyöngéd volt, oly féltékeny és oly nagylelkű, oly elkeseredett és kegyetlen a frivol asszonyka ballépései miatt s mégis oly szelid, oly hamar kész elfelejteni minden sérelmét. A selyemruha ott volt, mint kézzelfogható bizonyossága a közelmúlt időnek, de a szelid, bánatos rezgő hang, az egykor hű imádó eltűnt s a frivol asszonyka nagy, fájdalmas ürt érezett állhatatlan szívében.

Pedig *madame la marquise* igazán és mélyen szerette Giovanni Serrát. Igaz, hogy csak egy napig: de annak mind a huszonnégy órája osztatlanul és teljesen ezé az igazságos és mégis nagylelkű, szenvedélyes és mégis szelid imádóé volt. Giovanni Serra sokáig hasztalan szerette a frivol asszonykát; imádta és átkozta, gyűlölte és szánta, mert látta, hogy nincs szíve, hogy lelkében nincs sem erő, sem méltóság; de azért nem bírt róla lemondani, nem tudta elhagyni őt. Türelmes megadás-sal várakozott, remélve, hogy eljön az a nagy nap, midőn a szenvedély tüze megtisztítja minden salaktól a frivol asszonyka szívét; várta, mikor fog beleunni öltözekeibe, léha, fölületes szerelmeskedéseibe, mikor nem fog kacagni fölötte, kit gúnyosan csak úgy nevezett, hogy *l'homme qui attend*. S a várva-várt nap eljött, váratlanul, hirtelen; *madame la marquise* megváltozott s azon az egy napon teljesen, szívvel-lélekkel imádta Giovanni Serrát: egy, csak egy napig, de oly nagyon, oly hévvel, hogy e szerelem egy egész életet is betölthetett.

Emma Lieti lehajolt, hogy megérintse a selyemruhát, mintha talizmán lett volna. Azon a nagy napon viselte, midőn Giovanni Serra egy májusi hajnalon

megérkezett a Villa delle Rose-i nyaralójába. Ő elébe ment s szívét valami ismeretlen érzés dobogtatta: a férfi szeméből kiolvasta a kérdést, hogy egyedül vannak-e: s midőn mosolyából megértette a választ, keblére vonta őt, a lehántott platánfák árnyában. Ah, abban a pillanatban érezte, hogy a szerelem, a szenvedély nem pusztán a költők lázas agyréme, mint addig hitte. Mindaz, amit mondott, mindaz, amit tett, magán hordozta azon isteni bélyegget, melyet csak a szerelmesek ismernek s a közönyösek irigyelnek: az egyetlen, mindent betöltő, lángoló szenvedély bélyegét. Együtt, karonfogva, kimentek a virágos mezőre s a frivol asszonyka nem sajnálta, hogy fehér atlaszcipőjét a harmatos pázsit tönkretesz, nem törődött vele, hogy a bozót megtépi új selyem ruháját: *madame la marquise* kacagott a tüskén, a harmaton, a virágos mezőn, míg a túlboldog férfi megittasulva szívta csókjaiban a szerelem édes gyönyörét, a rezgő nyárfák alatt, melyeknek ezüstös levelei lágyan susogtak a tenger felől lengedező májusi szélben. Azután, az ég hirtelen befelhősödött: s ők kacagva, játszva, pajzán gyermekekhez hasonlóan egy lombátort rögtönöztek: de mihelyt az eső megeredt, azonnal ott hagyták, hogy az óriási tölgy sűrű koronája alá meneküljenek: de az eső paskolta őket s a férfi, ölbe kapva a frivol asszonykát, mint valami játékszett vitte tovább. *Madame la marquise* oly boldog volt és úgy örült ennek az esőnek, mely tönkretette gyönyörű öltözékét s míg ő kacagott, a férfi azt hitte, hogy meg kell halnia szerelme túláradó boldogságában!

S aztán egy egész napig, egy hosszú

napig olyan volt, minőnek őt a férfi álmodá, aminő hogy lehessen, ő maga sem hitte, annyira ismerte saját gyöngésgét. Jó volt és szelid, gyöngéd és őszinte s a léha könnyelműségnek még árnya is eltűnt magaviseletéből, szavai-ból. Giovanni Serra teljes huszonnégy órán át, reggeltől estig s estétől másnap reggelig, álmainak varázsos tündérét látta maga előtt, mint egy égből eredő fényes, szép virágot, melynek nyílása rövid, hervadása gyors, de örökké feledhetetlen. Ami szerelem csak a világon, az életben van, azt a végzet hatalma mind összegyűjtötte egy serlegbe, hogy huszonnégy hosszú órán keresztül lassan szűrcsölhesse ki a részegítő mámort e bűvös kehelyből, mely a rövid nap leteltével darabokra török s cserepeit sem lehet összeszedni... *Smadame la marquise* visszaemlékezett; lelkében ujra átélte azt a végzetes reggelt, midőn a távozó ferfit tízszer is visszahúzta a harmatos útról, melyen tőle menekülni akart: emlékezett forró, keserű könyeire, az édes, hízlgó szavakra, melyekkel maradásra kérte azt, ki halványan, megtörve, kétségbeesetten bontakozott ki ölelő karjaiból: mert a nő esküdözött, hogy szerelme a sírig fog tartani, de a férfi érezte, hogy min-dennek vége van.

*

Lobogva égtek az aranyos csilláron a gyertyák. A szófára borulva, arcát a selyem ruha redőibe temetve, *madame la marquise* fájdalmasan zokogott s könyeivel áztatta a lágy, finom szövét, melyet ama nagy napon az eső elcsúfított... Égető könyei hiába ömlottak.

DAL EGY NŐHÖZ.

Mondd, hány szíved van, szép könnyelmű
asszony?
Csábod kelyhéből hány ajk szí gyönyört?
Legkedvesebbed mért az, ki a harcon
Szinlelt könnyel legtovább gyötört?
Nincs aggodalmad, mely sírva fakasszon?
Nem bánt, hogy híred szennyos szárnyat
ölt?

Kacagni tudsz, míg a világ gyaláz...
Magad magadban vétet nem találsz?

Csodás titok, te! Ingerlő, ígéző!
Megérthetetlen bűvös hatalom!
Óh bűn-e hát, ha vágyad cselvetést szó,
Melynek hálója karjaidba von?
Nem egyenlők-e élvben férfi és nő?
Mi nekünk szabad, neked tilalom?
Jaj, édes lelkű, édes testű te!
Vétked: hogy nem vagy sem rab, sem
hülye.

Voltál szűzajku szende lány is egykor,
Pirulva sejtéd hivatásodat.
Az az izzó láz, mely most szíveden
forr,
Véredből még csak ezután fakadt.
S hogy egy szép éjjel meghalt a
gyerekkor,
Nem volt unott még mindjárt férj-urad...
Ám a természet változást kíván
S az ösztön békót nyer a paszitán.

Óh elnyomott, te! életünk szülője:
Állat... majd szolgál... végre — feleség!
Rab álmodból éberré művelődve
Hogy tűrhethéd a szokás kényszerét?!
Szikrázva csap a szabad láng velődbe...
Nem csábítód ejt meg, a harc tiéd.
S küzdelmesebb harc, égőbb szenvedély...
Igy győzve, persze, édesebb a kéj.

Csak dőre vallás, mesterséges erkölcs,
Vak, buta közhit ítél téged el.
Álszenteskedve mar a sok veszett bölcs
Mivelhogy te nem álszenteskedel.
Őrült és rossz vagy, mert új kort jö-
vendölsz,
Szakítva a kényszeres régivel...
Most boldog rab, majdan megint szabad:
Kit jobb' szeretsz, annak adod magad.

De az őszinte hűtlenség nem átok.
Mért hitegetnéd, kit már nem szeretsz?
Minden csak érdek s érdekért sová-
rog,
Az érdemes nyer és a gyöngye vesz.
Szép rózsza! Igaz, buja a virágod
És nem jó, hogy fajod megkétsze-
rezd...
Ám, ha utóbb meddő lesz a ledér:
Kevesebb ember könnyebben megél.

Irigy önzés lát úgyis sárba bukva
S egész nemedet oda dönti le...
Mert — nem vagy te egy jobb kornak
korunkba

Vigan belejtő előhírnöke!...
És nem neked való a férfi-munka
S a férfi — joga... Szegény gyöngé, te!
Nem! Sohse' lesz egy rangu küzködő
A nő s a férfi, a férfi s a nő!

És nő és férfi szabadon szerethet...
És vénülésed még sem lesz halál,
Hol élvet élv, munkát majd munka
kerget:

Minden kor célt, minden cél kort talál,
Nem elhagyott az agg, a kór, a gyermek,
Van hivatás, mely oldalukra áll...
Együtt s egymásért mindig, mindenütt...
S az üdv emléke is még mindig üdv.

Kacaghatsz... Ám csak egy-két röpke
század

S ujjongni fog — most gúnyos kacajod.
Erényed lesz, mit benned ma gyaláznak,
Függetlenül kereshetsz célt, jogot.
Majd vége az elfogult anyaságnak,
És nem köntár gond őrzi magzatod',
Beteljesül, mit nem hisz senki még:
Egy család lesz csak, — az emberiség!

Légy csak könnyelmű! Ah, hadd osto-
rozzon

Az agyrémekbe rögzött ócska kor.
Szellős tavasz zörgést kelt vén haraszton,
De jöttéről csalogány is dalol.
Örökké áldott, világ anyja: asszony!
Áldott a perc, ha ajkad ajkra forr...
Te vagy az élet, általad terem
Szépség, gyönyör, költészet, szerelem!

TELEKES BÉLA.

UTI LEVELEK.

IRTA: SZIGETVÁRI IVÁN.

I.

Genève, 1894. július.

(Bécs. — Orfeumok.)

Hát csak előre! Ha már bennem van a bacillusa annak a modern betegségnek, az *Európaláznak*, hiába is küzdenék ellene. Tíz hónapig eszembe se jut kimozdúlni hazulról, de amint következik a tizenegyedik, csak azt érzem, hogy ki Európába! Első stáció Bécs, ez köt össze manapság a Nyugattal. Volt idő, elég sokáig és nem is olyan régen, amikor ez zárt el Európától és a jó Bécs talán ma is megtenné, ha meg nem tanulta volna azt az egyet 300 esztendő alatt, hogy a rebellis magyarok végre is nem az örökös tartományokban laknak.

Oh Bécsnek büszke vára! Mennyi baj, mennyi átok áradt belőled reánk 300 esztendő óta! Ha utcáidat rovom, megpróbálom felejteni mindezt, próbálok elfogulatlan lenni irántad s az eredmény mindig csak az, hogy nem tudnál hazám lenni. Tudom szeretni Berlint és Németország minden nagy városát, ott-hon érzem magam Svájcban, rajongok Párisért, de nem tudom szeretni Bécset, a nagy, a fényes Bécset. Keresem az okát és mindig csak abban találok meg, ami nincs, nem találok t. i. nemzetet. Nézem szobraid légióját, keresem köztük az osztrák hazafit, a tudóst, a költőt, a művészt és találok császárt és újra császárt, főherceget és újra főherceget és legfőlebb egy-egy katonát: „einen treuen Diener seines Herrn.“ Nézem a fényes muzeumokat, szemképráztató gyűjteményeket és találok egy gazdag dinasztíát, de nem találok nemzetet. Nem vagy te fővárosa egy nemzetnek, hanem voltál, vagy és maradsz csak *Kaiserstadt*. És bármilyen büszke vagy is erre, nem irigyellek.

Meg vagyok győződve, hogy az összes európai nagy városok közt szobrokban legszegényebb Budapest és mégis, azt, amink van, nem adnám oda Bécs minden szobraért, nem, ha tíz annyi volna is. Mert amink van, legyen jó vagy rossz, a mi Széchenyink, a mi Deákunk, a mi Petőfink, a mi honvédeink szobra. Egy nemzet hálája emelte hazafiaknak, akik egy nemzet jogaiért küzdöttek — rendesen Bécs ellen. Es emelni fog a mi Kossuthunknak is, bármilyen borzongást érezzenek is e név hallatára a bécsi Burg kis és nagy lakásai.

Szép vagy Bécs városa, vannak páratlanul fényes épületeid, egyetemed, amely vagy 12 millió frtba került, valószínűleg legfényesebb egész Európában, és mégis ma már fényes egyetemedben se telhetik zavartalan örömed. Orvosi fakultásodnak olyan híre volt, hogy a legnagyobb német tudósok ambícióját képpezte, hogy rá meghívást kapjanak, — ma már a meghívást egymás után

utasítják vissza; nem ambíciója többé a tudósoknak az város, ahol a tudomány csarnoka felekezeti kravallók állandó színhelye, ahol a tanár sincs megvédvé antiszemita hallgatói ellen. Erre jön aztán az egyetemi tanács bölcsesége egy olyan ítélettel, amely kizárja az egyetemről azokat, akik a mentőegyletben állást foglaltak végre az örökös antiszemita hecccek ellen, akiknek azonban az egyetemi pofozkodásban a legcsekélyebb része se volt. Ó Bécsnek fényes városa, úgy látszik, te már egészen a *Luegerek* városa vagy.

Es mégis van valami, amit Bécsről irigylek. Ha nemzeti öntudata nincs is, van városi büszkesége arra, hogy bécsi. Ez a büszkeség nyilatkozik meg dalai-ban, couplet-iban, mindenféle mulatóhelyén, sőt még a színházában is. Az egyik nyári színházban is éppen egy „echt weanerisch“ darabot néztem meg. És Budapest? Hát ott is a „weaner schán“ járja. Mindazon mulatóhelyei, amiket orfeumok neve alá foglalhatunk, nemcsak nyelvben németek, talán egyetlen városligeti hely kivételével, hanem szellemben is. A sok mindenféle zagyvalék közt ma is legkedveltebb a bécsi rongy, Budapest pedig rájuk nézve nem létezik. Már valóságos vívmány, ha néha pl. egy „Franzstädtler“ fiakkerost léptetnek föl, persze szintén német nyelven.

En azt hiszem, hogy végre ezekhez is hozzá kell nyúlni; annyit magyarosítottunk egy pár évtized alatt, hogy végre ezeket a germanizáció fészkeit se tűrhetjük. Mert ne kicsinyeljük őket, se pedig pruderieből ne csaljuk meg magunkat afféle semmitmondó állítással, hogy az erkölcstelenség tanyái csak hadd maradjanak németek. Még *azoknak is* magyarrá kell lenni. Általában úgy tetszik nekem, hogy valóban pruderieből nem foglalkozunk ezzel a tárggyal. Pedig azzal az eggyel legyünk tisztában, hogy ilyen helyeknek minden nagy városban *kell lenni*. Ezrei és ezrei a közönségnek, sőt talán az egész közönség, megkíván a színházak mellett olyan szórakozást, amely nem egy tárggyal köti le figyelmét egész este. Mind az ilyen mulatóhelyeknek létalapja az, amit Faustban mond a színház-igazgató: *Wer vieles bringt, wird manchem etwas bringen*. Szükség tehát van ilyen helyekre, éppen azért meg is találhatók mindenütt, csak hogy mindenütt a nép nyelven.

De hát az idegenek! — hallom az ellenvetést. Ezzel is magunkat ámitjuk; először is Budapestén nincs olyan sok idegen, egészen bizonyos, hogy az orfeumokat a helybeliek tartják fenn. Másodszor éppen az idegen előtt kellene magunkat restelni, mert az most azzal a hittel távozik, hogy Budapestén csak németül mulatnak az emberek, nem más ez a város, mint Bécsnek egy fiókja. Én is, más is népeletet keresünk a mulatóhelyeken s a magyar fővárosban talál az idegen német nyelvet, osztrák szellemet, esetleg németzsidó elmésséget, ami — sajnos — csakugyan budapesti genre, — sajnos t. i., hogy a budapesti zsidóság jó része ma se magyar — és végre elvértve kilép a színpadra egy rövid szoknyás és hosszú csizmás kifestett kisasszony vagy egy erősen kopaszodó úr borjúsájú ingben és sarkantyús csizmában, természetesen magyar nótával. Ez az obligát hódolat a nemzeti géniusznak, már t. i. ahol megteszik. Én ugyan azt tartom, hogy magyar nótát is lehetne frakkban vagy dekoletirt ruhában énekelni, meg azt tudom, hogy a magyar paraszt lány is cipőben jár már — főképp ha olyan szép ruhája van — de hát ez már a sablon, az obligát hódolat, jobban mondva: az obligát alamizsna.

De azt is mondják, hogy a magyar nyelv nem alkalmas ilyen célra. Én istenem, ugyan mire is alkalmas ez a magyar nyelv? Ha a történelemnek hihe-tünk, hát semmire se, hiszen jóformán csak félszázaddal kell visszamennünk s a magyarnak latin volt a törvényhozása, az iskolája, a tudománya, mert „a magyar nyelv nem alkalmas.“ Ma a coupletra vagy — beszéljünk képmutatás

nélkül — a sikamlósságra nem alkalmas; de én úgy látom a nemzeti színházban, a népszínházban, az élc lapokban, stb., hogy ugyancsak alkalmas máris.

Hanem, hogy egyben csakugyan veszítenénk, ha fölszabadúlnánk a bécsi járom alól, azt hiszem, t. i. a durvaságban. Azt a kiabáló, papagáj módra rikácsoló, sőt ordító éneket és egyéb lármát bécsi „schán“-ban dolgozó urak és hölgyek honosították meg orfeumainkban. Hogy ez nem jár szükségkép a német nyelvvel, arról most is meggyőződtem Münchenben, ahol az ilyen bécsi durvaságot gúny tárgyává teszik.

No de legyen elég a tingl-tanglból, sőt mára legyen elég a levélből is.

Hogy vannak otthon t. szerkesztő úr? Megvan-e még a Wekerle-kormány? Nem törülték-e még el a főrendiházat? Mert én tőlem mindezek eltűnhettek volna a föld színéről, pedig mindennap olvasok lapot, itteni lapot.

II.

Genéve, 1894. július.

(München. A Caligula-ügy. — Husz. — Római uralom. — Svájci városok, magyar faluk.)

Hagyjuk el Bécset, sőt Ausztriát is. *Gmunden*, *Ischl*, *Salzburg* olyan szép, olyan kedves helyek, hogy magyar ember is csak jót mondhat róluk, van is bőven magyarokból a két első helyen. Ha tisztán csak az volna a célom, hogy fürdőt keressék magamnak, t. i. vizet, amelyben úszni lehet, talán sose mennék Gmundenen túl; harmadszor győződtem meg immár erről; nem ér föl vele a Traun-Seevel meg a Lac-Léman se, amit olyan kedvesnek találtam először. Erre az Ausztriára ha akarnék se tudnék egyéb rosszat mondani, mint hogy egy kicsit nagyon is loyális; ez már az uralkodó betegség különösen a déli tartományokban (a csehek nem szenvednek benne annyira).

München is a réginek találtam; most is a legszebb német város, sőt sem isznak benne kevesebbet, a nyári műkiállítás is megvan a Glas-Palastban. Voltam a *Kil's Colosseumban* (egy igen tisztességes orfeum) és azt láttam, hogy mi magyarok itt ismertebbek vagyunk már a hottentottáknál. Azt ugyan tudtam már régebben, hogy a Café Luitpoldban (Európa egyik legnagyobb helyiségében) 4—5 magyar ujság van, de hogy a Colosseumban egy este kétszer is szerepeltünk (egy coupletban és egy szavalatban), az meglepett. És nem is úgy szerepeltünk, mint a német vicclapok *Mikos*-a (durvaság és némi együgyűség keveréke), hanem egészen meg lehetünk elégedve szereplésünkkel. Sőt másnap a színházban is egyszerre csak éljenzés hallatszott a színpadon, egy bécsi darabot adtak t. i., amelyben magyarok is szerepelnek.

Egyébiránt Münchenben még mindig a *Caligula*-ügy van napirenden. A dolog ismeretes nálunk is, röviden szólhatok róla. *Quidde* müncheni tanár és történetíró egy értekezést írt a *Gesellschaftba: Caligula. Eine Studie über römischen Cäsarenwahnsinn* címmel; a dolgozat nem keltett mindjárt nagy feltűnést, nem még akkor se, mikor különlenyomatban megjelent. Hanem egyszer csak a *Kreuz-Zeitung* élesen megtámadta, mint olyan munkát, amely Caligula leple alatt voltaképp a német császár ellen van intézve. No hiszen lett erre szenzáció! Az egész sajtó el kezdte tárgyalni az ügyet, támadták *Quiddét* és még inkább a *Kreuz-Zeitungot*, majd *Quidde* is nyilatkozott, tiltakozva a neki tulajdonított

intenció ellen, szóval a dologból egy nagy gabajodás lett, amely aztán egy egész röpirat-irodalmat is szült. Az eredmény pedig az, hogy az én Caligula-példányom, amit Münchenben vettem, a 26-ik kiadás, tehát eddigelé már vagy 50 ezer példány jutott a közönségbe. Vettem a többi röpiratokból is, azokból is az egyik már 11-ik ezernek van megjelölve.

Ami már most a kérdés lényegét illet, úgy látom, Németországban nem kételkednek abban, hogy a Quidde röpirata valóban Vilmos császár ellen van intézve, tehát allegoria (az egész füzet különben csak 20 lapra terjed). Épen azért a támadók vagy nevetségessé iparkodnak tenni Quiddét vagy egyenesen a császárt veszik védelembe különösen Bismarckkal szemben, mert a Caligula-röpirat erre vonatkozólag is elég érthető allegóriát tartalmaz. Az egyik röpirat, Kallijulla, Dir kenne ick! mottóval, amelyet Zürichben azzal a megjegyzéssel árulnak, hogy a császár környezetének véleményét fejezi ki, határozottan állítja, hogy maga a császár is olvasta a röpiratot és mosolygott felette. Nem akarom tovább tárgyalni ezt az irodalmat, csak annyit mondhatok, hogy német atyánkfiai nagyon, de nagyon kevés szellemmel tárgyalják az egész ügyet, úgy, hogy Quidde győztesnek mondható, a Reise-Kaisernek pedig, aki csakugyan meglehetősen caesarikus fogalommal bír saját hatalmáról, nem árt egy kis lecke.

De haladjunk tovább. A *Boden tónál*, a „*sváb tenger*“-nél bucsut veszünk a birodalomtól, miután még megnézzük *Lindaut* (Bajorország) és *Konstanzot* (Baden). Ennél a tavak óriásánál 5 ország torkollik össze, az igaz, hogy abból 3 (Württemberg, Baden, Bajorország) ma az egységes birodalomhoz tartozik. Egy csücske Ausztriának jutott (Bregenz, Vorarlberg fővárosa), déli része pedig Svájcé, voltaképen Konstanznak is ide kellene tartozni. E sok országból az utazó csak a vámvizsgálatot veszi észre (egy félóra alatt kettő) és legfeljebb a különböző pénzt.

Konstanzban megnézzük *Husz* cseh és német nyelvű táblával megjelölt lakóházát és a csehek által a máglyája helyén emelt emléket és azután elgondolom, hogy Huszt még el lehetett égetni, de már a reformációt még itt sem lehetett megakadályozni; Konstanz évszázadok óta protestáns város. Ugyan mire volt jó az a Husz máglyája? Bizonyosan csak arra, hogy Luther szilárdabb talajon álljon. A dominikánus kolostor, amelyben Husz fogva volt, — ma Insel-Hôtel, a temploma — ma étterem. „Zsigmond király, zsarnok király“ ha ezeket látnád!

Elértünk Svájc szabad földjére. Konstatálom, hogy Európa legnagyobb vizesése, a *schaffhauseni* nem változott azóta, hogy láttam, nem fáradt ki óriási víziömegét lezuhintani a sziklákról. A szent Rajna (a németeknek szent 1871. óta) mintha azt akarná megmutatni, hogy milyen erőt hozott a Boden tóból, amin keresztül folyik. Persze hogy ugyanaz a Rajna folyik-e ki, ami a másik oldalon beömlik, az egyszerűen konvenció dolga. Ha német ember volnék, rossz néven venném a Rajnától, hogy azt az európai nevezetességű vizesést nem a *Wacht am Rhein* népének földjén produkálja, hanem azzal is Svájcot gazdagítja.

Mindentudó Baedeker szerint egy római író se tesz említést a vizesésről, amiből azt is lehetne következtetni, hogy később keletkezett; azt nem, hogy a helyet nem ismerték. Mert klasszikus földön járunk ám itt is, nemcsak Italia vagy Hellas derült ege alatt. A Boden tóban találtak tudvalevőleg cölöp-építményeket a történelem előtti korból (alacsony vizállásnál most is látszanak egyes nyomok), Bregenz neve pedig elég világosan mutatja most is a római *Brigantium* várost. És innen kezdve egész Svájcban mindenütt a római birodalom-

ban járunk; régiség-rajongók elábrándozhatnak pl. Zürichben vagy Genévében, amiket már Julius Caesar Turicum és Genava név alatt ismert.

Ha én nem is vagyok épen a multnak olyan imádója, mint az, aki Széchenyi szerint többre becsülne egy darab követ, amelyről tudná, hogy Julius Caesar ült rajta, egy új palotánál, az bizonyos, hogy elfog a csodálat a világtörténelem leghatalmasabb népe iránt. És azt kérdezzük magunktól, hogy hol volt hát a határa győztes fegyvereiknek és szinte babonássá leszünk azt hinni, hogy évezredekre kijelölték a kultúra színhelyét. Itt Helvéciában mintha csak a föld megterhesült volna lépteiktől, hogy városokat szüljön a hegyek oldalán. Egész Svájcban nincs talán egyetlen, teljesen síkon fekvő város és mégis város, igazi város mindenütt. A magyar alföld nagy falujai itt ismeretlenek. Ne tépelődjünk sokat e jelenség okán, fogadjuk el, hogy a magyar nem város-alkotó elem; sokkal inkább földművelő nép, semhogy a városi élet iránt érzéke volna.

ANYÁM INTÉSE.

Túl az erdőn, túl a bércezen nagy folyam,
Ott szeretnék élni csöndben, boldogan;
Ott ringatta kis bölcsőmet jó anyám...
Intő szavát mintha most is hallanám:

Jó légy!

Messze földre eltaszított a vihar,
Sok rossz ember támadott rám csakhamar;
Vad boszúra gondoltam én szüntelen,
S tette kelve, — intett anyám csöndesen:

Jót tégy!

A tusában elvesztettem hitemet,
Egy-egy álom még koronként hiteget;
De nyomában ott kísértget a bánat...
Mintha újra hallanám most anyámat:

Ne félj!

Sokszor érzem: nem mehetek már tovább,
Sorsom egyre jobban üldöz, mostohább;
Csüggedezve pillantok fel az égre...
Cseng fülemben édes anyám intése:

Remélj!

KÓSA REZSŐ.

A T U D Ó S O K.

Regény a modern magyar társadalmi életből.

Az „Élet” számára írta: SZOMORY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Leültek az asztalhoz, Hordas a kalapját kereste. A Pékmester jelenléte gyűlöletes vala neki, hirtelen úgy tudta, hogy ő rontotta el a leányt, ő inspirálta a kosárra. Sietett el, nem is marasztalták. Kifutott a kerten, elérte a hajót. Igen nyugodt vala. Majd visszajön; az utolsó szó nem lett kimondva még.

Akkor a Hordas helyét Pékmester foglalta el. Klárika hordta a tálakat s amiért folyton ott volt körülöttük, nem igen beszéltek. Csendesen ettek, Laurának kitűnő étvágya vala.

— A mester nem jön ki? — kérdezte Pékmester.

— Nem, — válaszolt a leány. A szobájában ebédel és ír.

— Mit ír? — kérdezte csendesen a fiatal ember.

— Nem tudom — válaszolt a leány. Aztán maga is kérdezte:

— Egyébként ez érdekli önt?

— Nem! — felelt alig hallhatólag.

Szél fújt alatt, egy-egy levél ismét megjelent az ablak üvegén. Aztán leesett. Messziről néha-néha egy hajó fűttye szólott. Már bevégezték az ebédet.

— Menjünk a kertbe! — szólott a leány. Viszek kártyát . . . vetek kártyát . . .

— Fúj a szél — obszerválta az asszony.

Mire a leány:

— Vegyünk kendőt... menjünk!

Kendőt vettek, lejöttek a nyaraló falépcsőjén. Aztán a kert végébe mentek a vasasztal köré. Tele volt lehullott falevéllal, Hámletá leányta róla. Vetett kártyát, nézte csodálkozó, áhitatos szemmel.

— Egy dáma... egy szolga... — szólott elmerengve, a kártyáján felejtett szemekkel.

Ismét rakta a kártyát, ismét szólott:

— Megint . . egy dáma... egy szolga... együtt, örökön együtt!

Hallgatott, az asszony is, Pékmester is hallgatott. Mindannyian a dámát és a szolgát nézték, ott a kert vasasztalán. Szél fűjt. Hirtelen lekapta a dámát, a könnyű kártyalapot elvitte messze, egy csomó levéllel egyetemben átnyargalt vele a nyaraló kerítésén, kivitte a kertből.

— Vége... — szólott a leány. Nincs dáma többé . . . még kártyát se lehet vetni! . . .

A kendőjét összehúzta a nyakán, hátradőlt a székén. Az asszony is így vala. Mellette Pékmester az ujjával dobolt a vasasztalon s a levélhullást nézte.

E pillanatban fenn, felrándult egy ablak. És rögtön Ádám Ferenc volt látható, feltúrt hajával, szétszaladó szá-

kállával, szemben az ősszel, tele tüdővel szíva magába a hűvös levegőjét. Állott egy percig, nézett keletnek. Aztán eltűnt, hallatszott, hogy lejön a falépcsőn. A kert hervadásán, kopasz fákon, letarolt virágágyon, apró, üres cserjén sietve jött keresztül, majdnem futott a családja felé. A kabátját kifújta a szél, a nagy ősz haját is lobogtatta. A szemei égtek, az egész fenséges alakja mintha megnőtt volna. Lázban volt, lélegzett gyorsan, egymásután, úgy rémlett, hogy megfullad külömben. A leányát kapta elő, magához vonta, megcsókolta, jártatta örömben, szilajságban a kezeit a testén. Nem tudták mire vélni, míg köszöntötte az asszonyt is, Pékmestert is, míg tele tűzzel a szemében, szélben a hajával, a nagy szakállával, az egész apostol-alakjával benézte a kertet, benézte a vidéket, elragadtatva, boldogsággal, mintha most született volna. Az utolsó munka be volt fejezve! Érezte, tudta maga mögött, fenn az első emeleten a nagy szobában; bevégezte, az utolsó gondolat is leírva, nincs papir üresen többé! És azonközben nem halt meg, de él, itt van a kertben, itt az élők között. Az ősz tavasz vala neki, a hűvös szél tavasznak illatosszellője, levélhullás bimbófakadás. És az élők körülötte kedvesek, édesek mind, mind! Az asszony nem rossz többé, Pékmester nem ellen-szenves! Vele vannak, élnek és ő is él velük. És újra és újra a leányát ölelte magához. Régi szeretete, rajongása visszatért, szerette lázban, imádkozott, hogy alig látta, mióta az utolsó munka végén dolgozott. Vette az ölébe, bánt vele úgy, mint játékszerrel bánnak.

— Edes férgem, drága leányom! — dalolta a fülébe.

— Apám... — mondta a leány és karjait a nyakába fűzte. És csókolt, ott, az anyja és Pékmester előtt, a kezeit elrejtette a nagy fehér szakállban. Maga is boldog vala, hogy az apjához tért vissza, hogy látja újból, hogy ismét ott van vele. És maradtak szóval, az egymás karjaiban, csak örvendve egy-

másnak, Ádám Ferenc égő szemével, ősz fejével mint régi, bibliai király az ő szerelmes, fiatal szolgálója mellett. Hirtelen szólott:

— Pedig rossz vagy, elhagysz, másé leszel... No de mindegy! Csillogó selyemruhát csináltatok neked, narancsvirág koszorúd színaranyból fonatom!

E percben a leány csendesén fölkelt, elhagyta az apját. Az ősz ember meglepetten nézett utána. Az asszony is, Pékmester is nézte; hogy Hordas megkérte a leányt, titok vala előttük. Nem is értették az ősz ember szavát, amíg Hámletá nem szólott:

— Nem vagyok menyasszony... Hordas nem fog jönni többé.

Akkor, hirtelen, mintegy megfeledkezve magáról, a fiatal ember felállott. Ah! ha az előbb egészen akaratlan fájdalom, tompa, megmagyarázhatatlan remegés szakadt a szívébe, most hirtelen gyönyöre vala. Élvezte a Hámletá szavait, mintha a maga triumfusa volna: egyre és egyre ismételte őket magának. Ugy volt, hogy nyárrá vált az ősz, a hideg szele mintha perzselté volna. Feltépte a kabátját, fuldoklott. Nem nézte senki, csak a leány szeme esett rá. Mindössze egy pillanat vala. A következő pillanatban, reszketve, lázban, kitárta a karjait feléje s félig kacagva, félig sírva, félig csengő hangon, félig rekedten kiáltotta el magát:

— Őt!... őt!... ő az én emberem és őt szeretem!...

Rárohant, a tíz ujjával a vállába csimpaszkodott, kétségbeesetten, magánkívül, odaszorult az emberéhez, mintha attól tartott volna, hogy el akarják szakítani tőle. Pékmester tartogatta, e percben úgy volt, hogy nem engedi eltépni magától. Melegedett, kiegyenesedett, nagy, olajos szemei fenyegettek, olyan vala, mint az állat a maga prédáját védve. Ádám Ferenc nyugodtan nézte őket, míg az asszony fuldokolni látszott. Aztán, a szemeit kimeresztve, nyitott szájával, előrenyújtott karokkal, egészen eltorzulva, mintegy rémséggel szemben,

mely az életét pusztítja el, hallgatta az Ádám Ferenc kérdését:

— Pékmester Endre, szereti a leányomat?

Hámletá felütötte a fejét, rámeredt a fiatal ember arcára, kereste a választ a vonásain. Kereste lázban, lelkendezve, félt tőle és imádta egyszerre. Hangzott szilárdan:

— Szeretem!

Mint akit roppant veszélyből hirtelen megváltanak, elsikoltotta magát, a fejét ráverte az embere mellére. Az előbbi várakozás, az előbbi kétely nyomorúságát ott vette vissza a mellén, mint gyönyört vette vissza. Egészen oda-szorúlva az emberéhez, mintha belé-akart volna veszni: ette, itta a teste szagát magába, remegő ajakkal, elváltozott szemmel élvezte a szíve verését és hebegte egészen lerészegedve:

— Szeretlek! Szeretlek!

És akkor rögtön a Nánássy Laura durva zokogása hallatszott, amelyben mintha panaszkolt volna, hogy valamit elraboltak tőle. Ott ült az őszben, hulló falevelek között, petyhüdt arccal, a pompás testének szétmálló formáival egészen elhagyva magát. Szél fujt, fázott, még keservesebben zokogott, egészen megfélemedve magáról a zokogásban eltorzult arcát mutatva, miközben egyre és egyre ömlő könnyeit száritgatta az apró, battiszt kendőjével. Igen, el volt hagyva, lelketlenül kiverve az ágyból, amelyben pedig mintha szerettek volna. Ismét, újra, csak eszköz vala, egy darab jól ápolt, fényesen fehér test, amelynek melegében fonódtak más célok felé, amelynek gyönyörében elmentek messze, más világba... az ágy lepedőjén kívül nem volt közös semmi. Megcsalva, kijátszva, az elrúgott nőtény vala, amely nem kell többé a hímnek. Akkor, pillanatnyi elcsendesülés után, ismét s ismét zokogásban tört ki, talán nem is annyira a fájdalom, mint mint inkább a szégyen, a meg-alázás okán. Ősz férje odakerült mellé, kérdezte jóságosan:

— Mi lelt? miért sírsz?

Ekkor volt kockán minden, érezte a fiatal ember. Míg szorongatta a leányt magához, míg védte, míg fenyegetés vala a szemében, eszeveszett, halálos félelem marcangolta, tudta, érezte, hogy most dől el az élete. Nánássy Laura még nem válaszolt, látszott az arcán, a szabad emlői pihegésén, hogy küzd magával. Küzd és egyre küzd, míg a szemeit reájuk emeli. Azokra, akik át-ölve tartják egymást. Nézi őket, a dohányszínű szemei tele vannak könnyel, esnek le gyorsan egymásután, végig-gurulnak az arcán. Küzd és egyre küzd, míg látja őket egymás karjába borulva, látja a leányát, a szeretőjét, a nagy olajos szemeket, tele haraggal, fenyegetéssel. Szét szeretné tépni őket és nem, nem bírja, nincs, nincs ereje hozzá. Fiatalság kellene ehhez, a régi, tündöklő ifjúság, tele erővel, vadsággal a szenvedélyben. Ma már gondolkodik ez a szenvedély, mérlegel, kutat a konzekvenciák után. Ha odarohanna hozzájuk, szétverné őket, elkiáltaná magát: „Ez az ember az én szeretőm!” Nos hát, mi volna akkor? Gyalázat, undokság a férje előtt, akinek maga vallja be a cédaságát, amikor pedig folyton tagadta előtte; és gyalázat itt, a leánya előtt, ennek a boldogságával szemben. Igen, de boszú volna! Boszú?... És ismét úgy volt, hogy fiatalág kellene ehhez, a régi, tündöklő ifjúság, amely elment, amely nincsen többé. Ma már a boszú sem hozna enyhülést. És akkor, újból zokogásban törve ki, a maga elmúlását siratta, zokogott kétségbeesetten, magánkívül az ifjúsága pusztulásán. Ősz férje kérdezte ismét, kérdezte jóságosan:

— Mi lelt? miért sírsz?

— Az öröm!... az öröm!... — dadogta.

Ott volt az ősz körülötte, mindannyiuk körül; néhány utolsó, csenevész virág, szegény kis szárában meggömbülve állott. A fák szomorúak valának, mint ember a könnyeit, hullatták a leveleiket. Csendes zöreje vala, amint a sötétbarna, egészen száraz levelek estek

ágról-ágra, míg leértek a földre, nagy, színes karikát vonva a fatörzse körül. A sárgák, az aranyosak egészen zajtalanul hullottak alá.

VII.

Nem akarta hinni senki, míg a templomban nem valának. S mikor aztán ott valának, elhitte mindenki. Egyébként bajos is volt másképp tenni, látták a szemükkel Pékmestert és a leányt, ünnepségben, orgonadal közben letérdelni oltár elé.

Nagyon közönséges vala mindez és mégsem közönséges. De sőt azt lehetett volna hinni, hogy ember is, leány is csodaságban vannak. Olyan különösök valának, mintha regényalakok lettek volna. Szomorú mind a kettő. A menyasszony nincs is fehérben, a vőlegény sem visel frakkot. Egyszerű utcai ruhában vannak, amiért a menyegző után meg fognak szokni rögtön. Künn, a templom előtt, a szervitaterén, áll a fiakkerük, egy csomó bőrönd van a bakon. A kocsis, egy igen kövér és szemtelen ember, azt mondja a társainak: ej! haj! messze van a pályaudvar, útközben, a kocsiában bolondozni fognak. A templomban is akad ember, de sőt akad asszony, aki ugyanezt mondja. Pedig úgy tudják, hogy a leány nem is szereti a fiatal embert. Furcsa leány, bolond leány, már a neve is bolond. Szeszélyből lett a Pékmester felesége, a házassága egy igen nagy fantaisie. Tudják, hogy nem fog tartani soká, hej, haj, ez a leány csak azért megy férjhez, hogy legyen kit megcsálnia. Dalol az orgona, elől, egyházi kódmenben Cserlenkey látható. Körülötte piros ruhás gyermek-bibornokok. Aztán a padsorokban sok ember, itt van az egész Akadémia, a nagyon kopasz és komoly fejek itt vannak újra! újra! Aztán van itt sok nagy úr és számos kicsi ember. Holdházy s Ébner Otto egymás mellett vannak. Haupt és Kranz István a tanuk között szerepelnek. Mögöttük Ádám

Ferenc hófehér hajával, gyapot szakállával mintha a templom egyik szentje volna. Laura áll mellette, nagyon szépen kiöltözött, a dohányszínű szemei tele vannak könnyel. Nem messze tőle Loránth Lajos látszik, finom bajuszát pödörve, az asszonyt nézi egyre. Aztán beszél a szomszédjával, mondja: van pénze a leánynak. Lahor Jenő is a hozományra gondol... no meg a leányra. Most is, mint örökön, egy oszlop mellett lebzsel, a halszemei nagyon furcsák, talán fájdalommasak. Mintha az éhes gyomra elől elvinnék a tálat telistele illatos, finom hússzeletekkel. A közelében Klárika mosolyog a templom oltárképe felé. Néha-néha Lahor hátrafordul, a szoba-leányt nézi. Enni! enni! ezt is jó volna megenni! Hordas nincs itt; talán beteg. Vogelthaler és Pauline kisasszony a legünnepélyesebbek. A kiadó mint csodát nézi a vőlegényt s a menyasszonyt. Jól illenek egymáshoz, ámbátor homályban vannak. De Pékmester ráge feje azért nagyon jól látszik, sűrű, fekete haja csillog, az olajos szemei ájtatosan néznek. Hámletának csak a karcsú alakja látszik. Nem fáradt s nem megviselt többé, mindössze izgatott egy kicsit. Apró utazókalapja tetszik a masamódnak. Persze tetszik, amikor az ő boltjából került. Már tudniillik az Akadémia női fejeit Vogelthaler megszerezte Pauline kisasszonynak.

Most egy halk „áh!” szaladt végig a templom hajóján: megszólalt az „Arany-száj.” Elegáns, száraz alakja az egyházi kódmenbe nem nagyon jól illik. A szemei hamisak, villognak egészen a hosszú, hegyes orra mellett. Micsoda hangja van! Ugy szól mint a hárfa, ha szerelmi melodiát pengetnek rajta. Csupa édes akord, izgatja az embert, belecsúszik a fülbe, simogatja a lelket. Beszél, beszél, szépen és okosan, az első sorban számos úri asszony becsukott szemmel élvez. Ily módon úgy gondolhatják, hogy nekik szól az „Arany-száj.” Most a jeggyűrűket forgatja az újjai között. És szól ekképen: „Amilyen kerek ez a gyűrű, olyan kerek legyen

a ti életetek. Kerek, kerek gyűrű, folytonos, soha meg nem szűnik. A ti hűségtek se szűnjön meg soha; Ádám Hámletá és Pékmester Endre istennek nevében egymáséi vagytok! "Oh! hogyan mondta ezt az „egymáséi“-t! Minden, minden benne vala, ami ehhez a szóhoz tartozik, a csók, az első, a legédesebb, az ölelés, az első, a legédesebb!

Már vége is van. Cserlenkey kinyújtott karjait tartja a távozó ifjú pár után. Aztán, mosolyog az akadémikusokra, bizony furcsa, hogy talárban van, ha nem az elnök leányáról lett volna szó, bizony nem is celebrált volna. Már a küszöbön vannak, búcsúznak. Az egész közönség nézi őket. Itt van Burján Fülöp né is, mostan roppant tolakodik, hogy jól lásson. Nincs mit látni. Ádám Ferenc kezét nyújt a vejének, a leányát megcsókolja. Laura is így tett. Aztán ismét megindulnak, künn a kövér és szemtelen kocsis már fel is kapott a bakra. Apró, hizott combjait nem is tudja hova tegye, kellemetlen a sok bőrrönd. Már beszállottak a kocsiba, a kövér kocsis csettent egyet. Megindul a két ló, immár egyet fordult a fiakker kereke. Már szalad is, befordult a gránátos-utcába. Akkor Nánássy Laura néz utána. Apró battisitzkendője az ajakához szorítva, tompítja a zokogását. És csak néz, csak néz, a férje hívja és nem mozdul az asszony. Az arca eltorzul a sírásban, néz, néz, a szaladó kocsi után. Már nem is látja többé. Pékmester és az új asszony immár messze vannak, ott valahol a váci-köruton. Eddig nem szólottak semmit, ültek elfogódva, talán félelemben mindketten, mint akkor, amikor először valának együtt, egy kocsiban. Ez jut Hámletá eszébe. Hirtelen szól, forrósággal:

— Most nem taszitsz el?...

— Nem.

Nyakába dőlt az urának, odaszorult hozzá, majdnem az ölébe került. Az ajkai az ember ajkát keresik, összeforranak az első csókban. Jobbról-balról rop-

pant zörögnek a fiakker ablakai, a kerekai is durván szólnak. Ember és asszony lázasan lélegzenek, a kocsi lármájában kigyulladnak mind a ketten. Félig sírva kérdezi az asszony:

— Szeretsz?...

— Imádlak.

Átkarolja, a tíz ujjja görcsösen éri az asszony vállát. A fogaival harapni szeretne, enni az asszonyt, birni már. A hangja ég, türelmetlen míg dadogja:

— Ah! igen, imádlak, imádlak! Hámletá! Hámletá! ah! ah!

Az asszony mellén tépi a ruhát, az engedi tépni, reszkető kezekkel maga is segíti. Leszakad egy gomb, az emlői pihegnek, járnak ki, be, egyre, lázban. És kérdi lázban:

— Akarsz engem?

— Akarlak! Akarlak!

Fuldokolnak mind a ketten. Az asszony karja az ember nyaka körül, mintegy csüng rajta, míg engedi tenni, enged mindent. Forgolódik, hajlong az ember, nem is tudja, hogy kocsiban vannak. Körülöttük szűk, kényelmetlen minden, a kocsi rázza őket. Az asszony az ajkába harap, néha mondja:

— Fáj... fáj...

— Akarlak! Akarlak! — dadogja az ember.

Aztán hiába minden. A kocsi megáll, a pályaudvarban vannak. Megzavarva kibontakoznak az egymás karjaiból, a ruhájuk gyorsan renbehozzák. Pékmester siet, megváltja a jegyet. Már a vasuton ülnek, szép csendesesen egymás mellett. Délután van, estére Bécsben lesznek. Nincsenek egyedül, sokan utaznak, üres kupét nem lehetett kapni. Akkor várnak, talán jobb is így. Most csengetnek, fütty szól, megindult a vonat, már rohan is. Nem megy nekik elég gyorsan. Jobbról-balról messzire elnyúló kopár vidék alszik, az égboltozat beláthatatlansága alatt. Fák, cserjék együtt szaladnak a kocsi ablakával, táviratsodronyon néhány veréb, felberzenkedve, egymáshoz szorulva didereg. Kora tavasz van, itt-ott a vidéken két szomorú ökör áll apró eke elé

fogva. Nád hajlik meg erre-arra, mint egy köszönti az utasokat. Egy-egy ruca ijedten reppen fel s hirtelen eltűnik. Egy parasztasszony a vonatot nézi, mögötte kapál egy ember és nem néz. Máshol egészen üres a vidék. Ugy tesszik, senki sem lakik rajta. Aztán jönnek az állomások, bár ritkán áll meg a vonat. S ha megáll is, rögtön megindul újra. Sok ember látszik, még téli köpenyben vannak. Egy csunya leányka esti lapot árul. Itt-ott, az állomás kijárata előtt, fináncal verekszik egy-egy parasztasszony. Pincérek futnak ki az állomás vendéglőjéből, söröket nyujtanak be a kupéba, a leeresztett ablakán keresztül; a balkezüket a pénznek tartogatják. A vendéglő ernyővásznán csomó veréb szeretkezik, perceként által, folytonosan szállnak le, fel, egymásra. A tavasz! a tavasz! Ismét rohan a vonat, két oldalt ismét kopár, messze vidék látszik. Itt-ott apró tanya, nagy gémeskút tűnik elő, néha meg az országút látszik, kerékvágással a homokján, fészülettel az árokja mentén, parasztszekérrel a fehér párában. Egyszer másszor fürge csikó tör ki a vasút zájára, megiramlik és eltűnik aztán. Messze egy-egy helység apró házai alszanak, ritkásan, távol egymástól; a templom tornya látszik, rajta a kereszttel. Aztán sokáig, nincsen semmi. Kihalt, kopár vidék közepén, a véghetetlen égboltozat alatt, magára hagyva, egyedül, szélmalom áll szomorúságban. Vályogfalai meg vannak repedezve, apró, négy-szögletű ablakán vadvirág verte ki magát s bitangul csak él rajta, akár tél van, akár tavasz; kínai kalap-formájú teteje be van horpadva félig, rongyos kereke, mint nagy madárszárny összevissza tépve. Forog, forog, lassan, lomhán, néha mintha meg akarna állni. A vonat már el is hagyta, a vidék is megváltozott, fölötte kigyúltak az esti csillagok. A kocsi ablakából látni a holdat, a kerekességéből egy darab hiányzik. Ott van messze, az ég végén, a vonat mintha feléje rohanna; és csak nem éri el, a távolság változatlan. E

helyett ismét állomást ért, a szomszéd vágányon van egy másik vonat. Az ablakai halvány világban, az egyik kupében nagy téli köpenybe burkolódzva, szép szőke asszony magányos silhouette-je látszik. Elmegy aztán, el, messze a vonattal, hej! soha viszont nem látjuk többé.

Végre Bécs! Nagy garajjal áll meg a vonat, a fékei nyikorognak. Este van, a pályaházban minden lámpa fel van gyújtva. Az utasok kiszállanak, halk morajlás vagyon azonközben. Hámletá is, Pékmester is sietnek a kijárat felé. Végre az utcára is kiértek. Már kocsiuk is van, azt fogadták, amelyik legközelebb vala hozzájuk. Robognak ismét, ezuttal néhány percnél nem tart tovább az útjuk. Az *Imperial* szállodában vannak, igen udvarias portás fogadja őket. Aztán mennek fel az első emeletre, nagy szobát tárnak fel itt nekik. Most az ember becsukja az ajtót és onnan a küszöbről nekifut a feleségének. Kitért karjaival fogadja az asszony, egy szó nélkül, mintha néma pár volnának, csak csókolják egymást. Aztán ismét kibontakoznak, a pincérnek csenget az ember. Hoz egy lámpát, gyertyát is hoz egy egész csomaggal. Aztán kérdé:

— Parancsolnak vacsorálni?

Persze, hogy parancsolnak, nagyon éhes mind a kettő, azaz szomjas inkább. Akkor felterít a pincér, aztán egyszerre hozza a vacsorát, hogy ne igen zavarja őket. Ott van megterítve egy apró asztal előttük. Rajta sült, színes gyümölcs, csupa zsenge s egy palack champagne-i. Felnyitja a pincér, a dugója magasra reppen, üti a szoba menyezetét. Aztán tölt, a két keskeny, golyacsőr pohárban a finom bor habozva aranylik. Aztán mondja: „Jó éjszakát” s halkan behuzza maga mögött az ajtót.

Most leülnek az asztal mellé, egészen az egymás közelébe. A formáik, az ikráik, a térdük, a combjaik érzik egymást. Mohón eszik az ember, a kés, a villa reszket a kezében. Az asszony csak a gyümölcsöt kívánja, lassan nyuj-

tott egy almát az urának. Aztán egy pohár pezsgőt hajt fel; az üres poharat megtölti újra. Most feláll, a lámpa világában fehér arca fénylik, tündériesen fénylik. A szemei tele örömmel, csak a keble lázas pihegése mutatja, hogy fél egy kissé. És a pezsgős pohárral a kezében mondja:

— Szállok az úrhoz... az én uramhoz szállok. Uram! Uram! édes uram! Ez az asszony a te cseléded, a te cseléded minden rajta... Élek benned, újra kezdődöm benned...

A kezeivel végigsimít a homlokán, nem tudja, mit mondjon. Kocint az urával, aztán felhajtja a poharat. Majd elkábultan ledől a férje ölébe, a tíz ujját szétterpeszti a nyakán. Alig tud beszélni az ember:

— Szállok hozzád...

— Szállj! — dadogja az asszony.

Aztán kikapja a poharat a férje kezéből.

— Szállj, szállj* hozzám... epedlek, várlak, vár a lelkem, vár minden...

Az izgalmától nem tud már beszélni. Lecsúszik, már csak a feje van a férje ölében. Innen néz fel az arcára, néz elkábultan, mámorosan, a meleg érzésében, izgalmában elváltozik az arca.

— Nézlek, — mondja — csakugyan te vagy... csakugyan én vagyok veled!

Aztan kérdezi alázattal, míg az ujjai a férje testén görcsösen mozognak:

— Szeretsz-e?

— Imádlak!...

— Imádsz! Imádsz!

Hirtelen, lázban, mintegy kétségbeesetten kiáltja:

— Végy el! Végy el!

Leesik mellé az ember, remegve tépi az asszony ruháját. Kicsattan a liljom-fehérsége, egyik apró, gyönyörű emlője láthatóvá válik. Azonközben dadogják mind a ketten:

— Szeretlek! Szeretlek!

Eszeveszetten tépi a ruháját, a reszkető, didergő testét kihámozza belőle. Aztán viszi az ágyra. Az asztalon e percben kialudt a lámpa. Az asszony

halk jajveszékelése hallszik, egy-egy kéjes sóhajtása néha.

— — — — —
Dél felé fölébredtek, mert fáztak. Mentek, siettek ösztönszerűleg az ágy felé. Hámletá rendbe hozta, álmos szemmel, kusza hajjal, kereste össze a vánkókat, a lepedőt az ágyra feszítette. Befeküdtek, szótlanul, fáradtan valának egymás mellett. Aztán, néhány perc multán, hasra fekvé, hogy láthassa a férje arcát, így szólott az asszony:

— Bántottál az éjjel... nem azért mondom, mintha fájna... mert hisz nem fájt. jó volt. Azt hittem, hogy meghalok veled... Szólok csak azért, hogy ne hidd, mintha oda nem adtam volna neked mindazt, amivel birtam... Mindig téged szerettelek s ha nem lettem vérben a tiéd, nem az én hibám...

Az ajkát a férje ajkára szorította s így mondta zavartan, szégyenkezve, egészen elfojtott hangon:

— Tudod: hiányzott... emlékszel a Haupt tanulmányára?...

Mélységes őszinteség, mélységes ragaszkodás tetszett a hangjából, olyan vala, mint az eb, megadással, hűséggel simulva a gazdájához, aki pedig verte, kínoztá az előbb. Oh! ami előbb történt, már nem is vala többé. Mindjobban, mind forróbban szorult az emberéhez, elváltozott szemmel, panaszos mormogással, mintegy belé akart veszni, belépusztulni, belésemmisülni. Most nézte az asszonyt, a fejére tette a kezét, belemélyedt a szemeibe, élvezte a ragaszkodását, megremegett az arca epedésén, az ajkai éhségén. És nézte gyönyörűséggel, kacagott a gondolatra, hogy itt van vele, egy ágyban, itt mellette egészen, odaadón, szerelmesen. Nézte, tapogatta, mosolygón, szerelmesen, kereste és ott találta maga mellett, csakugyan Hámletá volt, a nagy, fehér leány.

— Szeretlek, nagyon szeretlek... — lehelte az arcába. Látod, ha örült voltam, ha bántottalak, ha meg akartalak ölni, csak azért történt, mert szeretlek. Akartalak magamnak, egészen magam-

nak s el tudlak pusztítani, ha tudom, hogy valaha másé lehettél. Ugy-e nem voltál másé, úgy-e az enyém voltál, az enyém leszel mindig?

— A tiéd... — hebegte. A tiéd édes emberem! a tiéd.

— Nem haragszol? Nem fáj semmi?... nem fáj itt?... vagy itt?...

És tapogatta, simogatta újból, úgy volt, hogy enyhét, boldogságot akart hozni reá, az ütlegek helyén, a vérfoltokra.

— Nem fáj semmi — mondotta sóhajtván az asszony. Aztán lelkesen, forrón tette hozzá:

— De ha fáj is!... mit is bánom! Látod, mondhattam volna rögtön, kiálthattam volna: ártatlan vagyok, szűz vagyok... neked tartva fen mindent, neked adva mindent. És hallgattam... azt hittem, meghalok a kezeid alatt... Ez mindennél édesebb lett volna... Azaz nem! nem! Jobb így, édesebb így, vedd! neked! De ha akarod, vedd el akár az életemet...

A szemei megteltek könnyel, egészen akaratlan önmagát gyászolta, önmaga felett sírt, akit megaláztak, vertek, kínoztak, csak néhány órával az előbb. Azonközben úgy volt, hogy az ütlegek joggal érték, talán még jobban, még eszeveszettebben kellett volna elbánni vele. Bár tiszta vala, bár szűz vala, mégis mintha a bűnösségét érezte volna, egy-egy pillanatra fáj, hogy nem adhatta az emberének mindazt, amit ez remélt, nem okozhatta neki a legnagyobb gyönyört s végre is egy illúzióját vette el. Akkor bűnbánó volt, jóvá akart tenni mindent, szeretete volna ha beléolvad, ha belevész az emberébe, szeretett volna végnélküli alázatosságot, mély ragaszkodást mutatni, szeretete volna, ha el-ég, ha elpusztúl mellette a szerelme melegeben, a teste hevében. És szeretete volna mutatni neki milyen lesz a jövőben, mondani, hogy ott lesz mellette mindig, követni fogja, mint az eb, mint egy cseléd, mindig alázatosan, mindig szófogadással egy, egyetlenegy

szóval az ajkán, ezzel az eggyel: Szeretlek!

— Szeretlek! Szeretlek! — dadogta — szeretlek mindazzal, amivel bírok, szeretlek mindazzal, amivel bírsz. A karom szereti a karodat, a mellem a tiédet, a lábaim a te lábaidat. A vérem epedi a tiédet, a húsom a te húsodat. A szemem bele szeretne vakulni a tiédbe, az ajkam odanőni az ajkaidhoz. Szeretném színi magamba azt a levegőt, amely te beléd megy, szeretnék enni a te szájjaddal, szeretnék benned lenni, egészen benned, benned! hogy semmi, semmi ne maradjon belőlem... Endre! Endre! oh, nagyon szeretlek!

Bámulatosan szép vala. Vastag fekete haja előntötte az arcát, mint nehéz fekete selyem omlott le a meztelen nyakára. Karcsu melle friss, egészen üde vala, két apró emlője mintha rá lett volna faragva. És az arca, a tündériesen fehér arca egészen elváltozva tűnt fel, a régi megviseltségnek, a régi fáradtságnak nyoma sem volt többé. Imár az asszony arca vala, tele hévvel, meglelégedéssel, boldogsággal, a két nagy szemének alázatos, könyörgő nézésével, mutatva, mondván, hogy megtesz mindent, amit parancsolnak neki, készen van mindenre, készen a halálra is, a legédesebbre és a legkeserűbbre, mindenre, mindenre az imádott ember oldalán.

— Te csoda! Te csoda! — mondotta csendesesen az ember. És mondotta folyton, egyre, míg az asszony behúnyt szemmel feküdt a mellén:

— Te csoda! Te csoda! Miből lettél, miből vagy? Te csoda! Te csoda!

Egy pillanatig hallgattak, behúnyt szemmel élvezték mind a ketten, hogy egymás mellett vannak. Aztán, hirtelen, ismét az ember szólott:

— Ah! Hámletá, én is szeretlek... Ha tudnád, ha éreznéd, mi van itt bennem, itt a lelkemben. Megfogtál, megéjtettél, nem vagyok, nem létezem többé... azt tehetsz velem, amit akarsz. Látod, úgy kell lenni, hogy amikor

küldtelek el magamtól, amikor azt mondtam: ne találkozzunk, ösztönszerű védelem vala, csakugyan féltem tőled, megejtesz, megfogod a szívemet és nem lehetsz az enyém... Hogy nekem adnak, nekem... aki senki sem vagyok... hogy is gondolhattam volna! Mondtam akkor, nem akarlak bevezetni az én életembe... mondtam: sivár, rideg. Micsoda ostobaság! Vajjon sivár lesz-e, rideg lesz-e, ha együtt leszünk, ha együtt élünk... Nos hát igen, jójj az én életembe... kövess, menjünk együtt... Hámletá! Hámletá! ugy-e nem válunk el soha...

— Nem — suttogta.

Mire az ember:

— Mondd hangosabban, mondd sokszor, mondd, hogy halljam jól, világosan... Mondd: nem, nem válunk el, nem, soha...

— Nem, nem, soha — mondotta az asszony. És aztán kérdezte szomorúsággal:

— De miért is beszélsz erről? Nem érzed-e, hogy szeretlek, hogy a tiéd vagyok egészen? Nem látod-e, hogy oda igyekeztem hozzád, újjászülettem benned?... Te vagy az én megváltóm, a Jézusom! te vagy. Ha te nem jössz, hidd el, végem. Kivettél onnan, ahol el kellett volna pusztulnom... az életeddel az életre tanítasz. Oh! hogy vágytam ezt az életet, most benne vagyok, veled vagyok benne. Nincs senkim, semmim többé, csak te vagy... Senkire, semmire nem gondolok többé, csak rád... Te is tégy így... ugy-e így teszel? Ne kívánjunk semmit, ne akarjunk semmit, csak azt, amit mi nyujthatunk egymásnak. S akkor minden, minden lehetséges lesz nekünk.

Elhallgatott, csókolta a férje arcát, csendesen ette a csókjaival. Az utcáról zaj hangzott fel, nem tudott róla, nem hallotta. A közelben egy óra delet ütött. Fölkeltek, siettek a felöltözéssel. Már meg is valának, Pékmester az ablakhoz ment, széthúzta a függönyöket. Ekkor fényes világosság áradt be a szobába, már-már tavasz vala. És most, ők,

mind a ketten a tavaszban valának. Kezén fogta az asszonyt és lassan az ablakhoz vezette. Akarta látni jól, világosan az arcát és nézte kéjelegve a csodásan fehér színét, a nagy szemeit tele tudással, apró, finom redőkkel körülöttük. Az éjszaka viharja vala az arcán, előbb a hajsza s aztán a gyönyör. Itt-ott, egy apró, piros folt, a legtöbb a nyakán, látta őket mind, hogy a ruhája magas gallérját lehajtotta s kutatott utánuk. Kérdezte: fá-e, míg azzal válaszolt az asszony, hogy jól esik. Csakugyan asszony vala már, az arca egy szerelmes éjszakából kerül, csendes, sokat mondó, jelentős mosolygásban az egész kifeslett asszonyiságának epedését mutatta. A közelükben a felhányt, üres ágy, bizonyos szomorúsággal állott, itt-ott a földön egy-egy gyertyadarab vala, míg messzebb az apró asztal fehér terítéke látszott, az üres tányérok, csészék, közöttük színes gyümölcs, felében hagyott húsdarab, az üres pezsgős-palack tetszett elő s egy-egy pezsgő-pohár megtelve félig sárga borral. Akkor visszatért annak a boldog, szentséges nászvacsorának minden emléke, látták egymást az asztal előtt, hallották a részeg, kicsapongó beszédüket, amellyel egymást felköszönték. Látták egymást elmámorosodva, égve a vágyban, a mindenségük minden szenvedélyét a csókjaikba fojtva be. Mily édes volt! mily édes volt! És ismét átölelték egymást és ismét csókban forrtak össze, mintha az az apró asztal, színes gyümölcsével, üres pezsgő-palackjával, félig telt kristály poharai-val kergette volna egymáshoz őket. Amit a jelen gyönyöre nyujtott, nem is vala elég nekik. Felidéztek a multat, a tegnapi éjszakát, azokat a lázas, részeg órákat, melyek még alig multak el. És kísérték a mosolygásukkal, míg csüngtek az egymás alakján, ott, az ablakban, a kora tavasz hideg napsugarában, világosságban mind a ketten, a szűk ruhája alól kicsattanó, üde formáival az asszony, fekete fejével, nagy, olajos szemeivel az ember. Lenn igen

élénk volt az utca. Látták menni, szaladni az embereket, fáztak, hát szaladtak. Targoncát tolt egy asszony, egy másik nagy kosárban zöldséget árult. Gyermekek jöttek az iskolából, hazamenet az utcán fogócskát játszottak. Néha a látatlanból egy lóvonatú kocsi kürtölése szólott, alattuk egy nagy sörös-kocsi haladt lassan. Minden világos vala, egészen szőke a nap, a járda mentén rakott hó csendesen olvadt széjjel. Kikerültek az egymás karjából, sőhajtvá, bizonyos keserűséggel hagyták el egymást, amiért nem lehet mindig így maradni, egymás mellett, egymáshoz szorulva. El akartak menni, ebédelni.

— Éhes vagy? — kérdezte az ember.

Mire az asszony mosolygással:

— Oh, nagyon...

A bőrdőjéből egy kalapot kapott elő, most vette fel először. Az arcára vastag fehér fátvolt kötött. A hosszú és bő köpenye is a bőrdőből került. Most egészen összehúzta a testén, az alakja édesen karcsú, elbájoló vala.

— Jöjj Endre!... menjünk! — szólott a férjének.

Aztán hirtelen, meggondolva magát:

— Azaz, nem, ne még... még egy percig maradjunk.

Leült az ágyra, a kalapja fátvoltát ismét felhajtotta. Aztán, hirtelen a férjét:

— Jöjj ide...

És amikor az ember ott volt mellette, hozzásimult egészen s mondta a fülébe, halkán, szerelmesen:

— Itt történt... itt... itt... itt voltunk először az egymásé...

Az egyik karjával hátradőlt, érezte az ágy takaróját, feltúrta a lepedőt, kapkodott a vánkások után:

— Itt... ezen a vánkason voltam először veled... itt volt a fejem, a tied mellett... Bucstuzzunk el ezektől a vánkásoktól, estére bizonyára másat adnak. Egyébként elvinném, megvenném őket, szólnék a szállodásnak, ha nem restelném...

— Oh édes bolondom — mondta

az ember — no lásd, majd szólok én...

— Igazán?... megteszed?... — kérdezte nagy örömmel.

— Miért is ne tenném...

Csend állott be. Csak néhány perc multán folytatta az ember:

— Vajha egyebet, nagy dolgokat tehetnék érted!... Mert látod fáj, hogy melletted semmi, semmi nem vagyok.

— A minden vagy... — mondta forrón.

Szeliden elhárította magától az asszonyt, megfogta a két kezét, a szemébe nézett:

— Nem, nem szívem. Érezlek nagy-nak, csodálatosnak téged... és magamat parányinak, hitvány-nak... Tudod... szégyellem magam... nem esik jól, hogy semmit, semmit nem adhatok neked.

Hirtelen izgatott lett az asszony. Míg ült az ágyon, távol az emberétől, míg szorongatta a kezét, egészen ösztönszerűleg félt attól, amit mondani fog. És mégis akarta mindenáron.

— Végre is a te hibád, ha más lett az élet énnekem... Eddig nyomorban, keserűségben, egyedül, csak természetesen, hogy reménytelen valék. Örök árnyékban élve, lemondtam arról, hogy valaha meglátom a napot. Ma itt van, itt, a közelemben... s a melegében régi vágyaim, régi céljaim ismét életre kelnek.

Már-már csak sutto-gta a szavakat, egészen halkán, majdnem szégyenkezve beszélt, mintha a nyomorát, a nyavalyáját vallaná be:

— Naggyá szeretnék lenni... naggyá előttem, naggyá veled, az egész világ előtt... Naggyá, naggyá Hámletá!...

Ah! a nagyravágyás, mely eljön üldözni idáig! És édes vala mégis, édes, hogy érezte a régi vágyait, hogy felismerte őket, hogy ott voltak a lélekében, mind, mind, épen, erőben, amikor pedig úgy érezte, hogy bírván, szeretvén a leányt, immár semmi sem kell többé. Igen, ott voltak mind, nyugtalanítva, háborgatva, készítetve a vallo-

másra, a cél epedte a betöltést, epedte a dicsőséget és lenni akart a boldogulás. Akkor csak azt szerette volna, ha vele jön az asszony, mennek együtt, mennek előre, mindig előre feltartóztatatlanul. Vele könnyű s vele édes volna. De nem, nem... Míg remegett az asszony, míg látta csalódva, rémületben, immár tiszta vala előtte, hogy a hazugság hozta össze őket, a hazugság fektette az ágyba. Hátha leleplezné ezt a hazugságot, leleplezné magát is vele? Mondaná nyíltan, őszinteséggel: „Csalatalak a multban s a jövőben nem akarok csalni. Azt mondod, hogy a cselédem vagy: nos hát jójj, kövess a hová én megyek, gyere velem a nagyság felé.” Az utaik elválnának, mindennek vége volna. Hátha csakugyan lemondana, ha meggyilkolna magában mindent, odaesne az asszony teste mellé, élne csak azért, hogy szeresse?... Megpróbálta, elhitette magával, hogy semmi célja többé, a nagyravágyás orgiája, a boldogulás kérlelhetetlen, legyőzhetetlen ösztöne kiveszett belőle... És ugyanakkor ott volt benne minden, még vadabbul, még eszeveszettebben... Ott volt minden: a dicsőség és az asszony — egyaránt imádta mind a kettőt és közülük nem tudott választani. Ugy hát legyen!... Hát tartson ez a hazugság, tartson örökké, nőjjön oda az életükhöz. És rögtön átkarolta az asszonyt, a csókjaival lezárta a szemeit, a lázas nézésüket nem akarta látni. És csókolta az ajkát, az asszony nem beszélhetett. És megnyugtatta, maga is lázban, maga is forróságban, levonta az ágyra, fonódtak az egymás közelében, a meleg lehellete megcsapta az arcát, míg hebegte a fülébe:

— Nem, nem, ne félj, nem igaz! Egy vágyam van: hogy szeress, egy célom van: hogy szeresselek. Egyet akarok: élni veled, szabad lélekkel, szabad agyvelővel, amelyet nem bánt az ambíció, mely gúnyolja a dicsőséget s a könyveket utálja. Szabadon, menten a gondolkodás betegségétől... egészségben csak élni veled, veled, akit szere-

tek, akit imádok, akit eped a vérem, eped a húsom. Élni veled az igaz, a becsületes életet s dolgozva nappal, érts meg, dolgozva az egyszerű kenyérért... és élvezve éjjel, csendes, forró éjszaka... egymásban, összeforrvá, szeretkezve... te az enyém, én a tiéd... Nem, nem, semmit sem akarok, csak amit te adhatsz nekem, amit belőled méríthetek... És akkor meglesz minden... hallod? minden, az élet, a gyögyör, a boldogság... én leszek az isten, igen az isten, fölöttem nem lesz semmi, alattam...

— Lesz az asszony, — suttogta az asszony. Aztán kigyúlva, extázisban, egészen száraz hangon kiáltotta:

— Alattad leszek én!... a te asszonyod! a te nőstényed! Végy el! Végy el, kérlek, végy el!

A teste ajándékával akarta megjutalmazni, a teste ajándékával meggyőzni, hogy ennél nincs jobb, nincs édesebb a világon. Ott voltak egészen felöltözve, egymás mellett, a fiatal ember habozott. De kiáltotta az asszony, részegen, magánkívül:

— Végy el! Végy el, kérlek, végy el!

Elvette. Már késő délután volt, mire kikerültek az utcára. Mentek egy kávéházba, nem tudták a vacsorát bevárni. Ettek mohón és sokat. Hámletá is evett, a gyomrát is mintha kicserélték volna. Nagyon vidám vala, kacagott, azt mondta, hogy nagyon jó enni. Meglőn az est is... a nagy város nagy élénkségekben vala. Elvesztek a járókelők között, egy-egy üzletbe is betértek. Gyűrűt akart az asszony, arany gyűrűt rézből, rajt gyémántot üvegből, olyat, amelyet cselédek viselnek. Látta az ujján, roppant örült neki, az aranyat az igazit, a gyémántot a valódit, egyre blaszfemálta. Aztán mentek enni újra, nem keresték a vendéglőt, mentek abba, amelyik ott vala a közelükben, rájuk nézett a világos ablakával. Ettek itt kocsisok is bizony, aztán sok szegény ember kalappal a fején. Mindegy vala Hámletának, mindegy az emberének is. Ettek kacagva, asszony is, ember is, pompás

fogait mutatta. Törtek diót a fogukkal, amelyiket az ember törte, megette az asszony, amelyiket az asszony törte, megette az ember. Aztán mentek tovább, láttak egy színházat, oda mentek. Tíz percig mulattak, aztán unatkoztak.

— Haza... — suttozta az asszony.

Mentek haza, Pékmester betért a szállodához, a cihákat elkérte. Nem kérdezték miért kéri, talán tudták, egyébként diszkrét nép vala. Feljött velük, Hámletá már levetkezett. Aztán vette a cihákat, azokat húzta a vánkosoakra. Kacagott az örömben, az egész éjjel ébren voltak. Hallották, hogy kihal az utca, az utolsó lumpok is hazakerültek. Aztán hallották, hogy kezdődik az utca ismét. Jött egy kocsi legelsőbben, később a lóvonat kürtölése szólott.

Hajnalba mondták: menjünk tovább. Be szeretnék volna járni a világot, mutatni a boldogságuk minden tájnak, minden földnek. Utaztak estig, akkor kiszállottak, akárhol valának. Néha napközben is, úgy volt, hogy megeszik, elpusztítják egymást. Eljutottak Tirolba. Hideg volt itt. És szomorú. A nagy hegyek, mint a földnek hátgerince, tele faggal, szürke hóval, keskeny, tintakék vizek zúgva folytak, itt-ott magasból esett a víz, olyan volt mintha benne, a morgásában, a csattanásában zokogna a vidék. Láttak tarka-barka, nagy teheneket fűszálat keresni a mezőn, a kora tavasz napján; hallották a bőgésüket, mindez vidám vala. De egyszer egy temetést láttak, apró völgyben, kis faluban, a hegyoldal mentén ballagott a halottas szekér. Olyan volt mint egy komfortáblí, apró, szűk. De a halott csak elfért rajta. Ló csak egy volt elébe fogva. Kétoldalt állott a füle, a fel-le járó feje szomorú vala. Akkor mondták: menjünk haza, honvágyuk volt és siettek.

Itthon már a tavasz vala. A Ferenc-József-tér parkja már-már enyhe zöldelésben vala, a Duna vidékén szőkeség derengett. Szőkeségben vala minden, csillogott a Mátyás-templom színház-

teteje. A Gellérthegy is zöldelt, a várkert is, néha-néha a Duna egészen friss-szőke vala. A munkások is napban valának, a gőzdarú csörömpölt, friss, világos levegőben téglagulából piros, szénpordombból fekete felhőske szállt magasra. Obszcén szavak hallatszottak, felügyelők átkozódtak, gyalázták az istent. A téren sok ember járt, de kocsi még több. A lánchídról jöttek, a lánchíd felé mentek. Ritkán jött a tolonckocsi, négy kereken forgó tömlőc, nedves hordó tele emberekkel, piszkos arcú asszonyokkal. Egy-egy orr, vagy egy száj, vagy felerésze az arcnak, a szekérajtó kis ablakán ki-kitett néha. Nyomban utána a marhaszekér érkezett. Marhának, tinónak volt levegő elég. Szítták magukba rózsa-szirom orrukon keresztül. És bőgtek azonközben, a lovak meg nyerítettek. Messze mező, tarka-barka rét pillangóval, méhikével, sirt ki a hangjukból. A vágóhídra vitték őket.

Tehát úgy volt minden, ahogyan elhagyták. Az Akadémia a téren ismét domináló vala, előkelősége, ünnepiessége kiemelte a szomszéd házak közül. Állott a Széchényi szobra mögött, ott volt a nyomában, mint kaszánya a vezér mögött. Csak benn vala hideg. A folyosók üresek, néha-néha mégis élénk vala, amikor ülés vala, jöttek a tudósok, jött sok bölcsész, kérve munkát, remélve a sajtót. A szobrok aludtak, a bazilikából elhangzó harangszó míg bekongta a folyosót, az álmukhoz muzsikált. Üres szemmel, holt nézéssel kísérték az új időket, egyébként sem látszott nagyon sok belőlük. Lenn csilingelt az óra, ezer bele megrándult, nyekkent, zörrent, néha kísérteties vala. Mintegy üdvözölte az asszonyt és az embert, amikor hazajöttek. Itt laktak az Akadémiában, azt mondták, hogy egyelőre, a nyár itt van, itt lesz mindjárt, akkor úgy is falura mennek, vagy pusztára, apró kertbe, amely apró ház előtt van.

Csak erről beszéltek az egész nap, fele éjjel. Ádám Ferenc akart állást adni

a vejének. Akkor könyörgött az asszony, ne érjen hozzá, ne fogadja el. Nem is fogadta el, bár szerette volna. Hát nem csinált semmit, élt szerelemben, nyomor nem volt többé. Aztán várt, lelkesedve, boldogságban Hámletá is együtt várt vele. Örökkön a szobájukban voltak, a Laura fészketől csak egy ajtó választotta el őket. Itt beszélték meg a jövőt, itt várták a nyarat, a maguk nyarában. Az ember is belefeledkezett, nagyon édesen tudott beszélni az asszony. Éjjel, egymás mellett, amikor egymásé voltak, az ember is belelelkesedett a felesége terveibe. Így, úgy, a banktól kiveszik a hozományát, vesznek birtokot rajta, lenn valahol a Nyíren, arra a Kraszna partján, amerre homok van. A gyermekeikre gondoltak, meleg homok, jó lesz nekik. Parasztnak nevelik őket, anyjok is, apjuk is, parasztok lesznek. Pendelét ölt az asszony, csipkés szélüt virágos vasárnap, színes viganót reája, piros csizmát a lábára, üvegklárist a nyakára s a fejére selyem keszkenőt. És ujjast huz az ember, telis-tele apró, ezüst gombbal. Kacagott az asszony:

— Milyen leszel! Édes leszel! És én melletted... apró házban, apró kert előtt, munkával kezdve a napot s ha feljönnek az esti csillagok, végezve így, így...

Nekiesett, csókolta, falta. Lerészegedtek egymás mellett, a forró szavuk, forró sohajtásuk behallatszott, be egészen Laurához. Akkor, aludni akart, a takaró alá temetkezett, a füleit a vánkossba fúrta. És mégis hallotta őket. Hosszú, keserves küzdelem után, végre is kiugrott az ágyból, odatapadt az ajtóhoz, a fél arcát szorította rája. És lehunyt szemekkel, roppant izgalomban hallgatta őket, a saját szíve dobogása szólott a fülebe, azt hitte, hogy az ágy járása. És sirt ott, az ajtó tövében, elkerült egyszer és rögtön visszament, minden hangra, minden szóra odafutott, fülelt, a ha ántékán a vér együtt járt a a szívével. Aztán dörömbölni akart, rájuk törni az ajtót. És nem, mégsem.

Csak szenvedett, némán, alázattal, míg hánykolódott egyedül az ágyban, kiverte a verejték, roppant fájt, hogy elhagyták, hogy mint bitang eb van a világban. Néha gondolt új szerelemre, az elsőnek, aki akarja, odadobja magát. Csak azért is, hadd lássa Pékmester Endre, hogy immár új szeretőt talál. De nem talált, nem akarta senki. Az életének néha-néha valának ilyen krízisei. Egyszer akarták tizen is egyszerre... máskor meg senki sem akadt. De ha akadna is, mit ér! olyan nem akad többé, amilyen Pékmester vala. Akkor élvezte a szeretkezése emlékeit, kigyuladt egyedül, hirtelen sirni kezdett, mondta halkán, magába fojtva: Endre! Endre! És epedte és akarta és akarta, ha egyszer elhagyta is, megalázta, kiátszotta, akarta ha ezerszer is a leánya férje. Szeszélyből-e, hiuságból, örülségből, de még egyszer, egyetlen egyszer szeretett volna lenni vele. Egyszer, egy utolsó ölelésben, egy végső csókban forró búcsút venni tőle.

És csak multak a napjai, sivárságban, árvaságban. Néha amikor nem hallotta sem a leányát, sem Pékmestert, szinte úgy volt, hogy egyedül van a roppant épületben. Él benne, a hideg falak között, a vak szobrok és kísérteties óra környezetében mint elátkozott királyasszony, megátkozott várkastélyban. Ilyenkor félt is, fehér fátyolát az arcára kötötte, bolyhos napernyőjét, akár nyár volt, akár tél volt, a hóna alá csapta, tengerkéek ruhában az utcára sietett. Itt nem egyszer találkozott az ifjú házaspárral. Kikerülte őket, majd loppal nézett utánok, amint jártak karonfogva, mutatták a boldogságuk a belváros utcáin. Otthon mind ritkábban látta őket. Még ebédre, vacsorára sem jöttek ki, ettek a hálósobájukban, hogy közel legyenek az ágyhoz. Az elnök sem volt látható, a szobájába zárkózva a kéziratát élvezte, olvasgatta, korrigálta, rendezte a sajtó alá. Ilyenkor Nánássy Laura egészen egyedül volt az ebédlőben, a nagy, négyszögletű asztal előtt nem ült más csak ő. Klárka fehér

kötényes korrektségében hordta, vitte a talakat, mosolygott azonközben, néha-néha beszélt a fiatalokról, mondván: egy tányér és egy pohár van csak az asztalukon, abból esznek, abból isznak mind a ketten. Az asszony is mosolygott, néha tetszett neki, hogy ilyen nagyon szeretik egymást. De mindenkifölött értette őket, úgy tudta, hogy okosan teszik, ha nem mutatkoznak, a szerelem, a szeretkezés csak úgy édes titokban! Aztán nagyon unatkozott, igazán nem tudott mit csinálni. Kezdett olvasni egy könyvet, majd eldobta fanyarsággal. Hirtelen Loránthnak akart írni, szeliden, alázattal megtérni előtte, akit elhagyott volt. Tízszer is megírta, tízszer is összetépte a levelet. Sohasem volt jó, az elhagyott, árva asszony nagyon is kiértett belőle. Végre is talált formát, elküldte a postára. Aztán megsajnálta, aztan nem sajnálta többé. Ugy tett amint írta a levélben, várta a Császárfürdőben, a parton. Tavasz vala, nem volt itt egy lélek. Messze mögötte munkások dolgoztak, ásták a földet, nagy csöveket raktak bele, a Császárfürdő a nyárra készült. A fák még kopaszok valának, bódék, fürdőházak gyöngye ködbe estek, az egész vidék mély szomorúságba volt merülve. Járt a parton, a hepe-hupás, megfagyott talajon megbotlott nem egyszer. Előtte folyt a Duna, egészen sárga volt, elnyúlt messze s arra Ó-Buda felé, a ködbe borult láthatár alatt mozdulatlan tónak látszott. A Margitsziget bár ott vala szemben vele, úgy rémlett mégis, mintha messze, nagyon messze volna. Minden fája üres vala, az egész sziget mint letarolt, kirabolt erdő, meztelen galyait mutatta. Fájt neki, míg nézte. Ott volt boldog a fák között, amikor meleg nyáron lombos vala minden, kacagó, átláthatatlan zöld szín terjedt mindenfelé. Az egyik fán megszólalt volt egy madár... him hívta a nőtényt, ott a kertben, a feje fölött. Aztán elrepült; és elrepült minden, elment minden.

Most várta Loránthot, mondogatta, ismételte magának miképen fog szólni

hozzá. De Loránth csak nem jött. A Margithíd mögött felbukkant egy hajó, gondolta: ezen jön. Kikötött, egy-egy munkás szállt ki csak. Messziről hallotta a lövonat csengését, gondolta: azon jön, amelyik most cseng. És nem jött, nem jött. Már-már estére járt az idő, durva homály szállott le a Duna vizére. Egészen belefeledkezett a várakozásba, leült egy padra, szeplős vala a verebek odafagyott szennyétől. Még várt, még várt, míg este lett egészen. Hajó nem is járt már, egészen üres volt a Duna. Nem is látszott, csak a folyása szólt.

Akkor megindult az asszony, fázott. Igyekezett a lövonati álomás felé. Míg végigjött a kihalt, üres partokon, járt a kopasz fák között, a Császárfürdő mélységes szomorúságában maga is szomorúságot érzett. Elhagyta magát, le volt verve, csakugyan nincs senkije a földön. Egyszerre az eszébe jutott, legjobb volna a Dunának menni; aztán roppant félt, eljött a partról, másfelé ment, hogy ne is érezze a vizet. És akkor csendesesen sírt, a keserősége annyira erőt vett rajta, hogy egy fába kellett fogódznia, különben elesett volna. Itt zokogott, fuldoklott majdnem, a sírás jól esett neki, a könnyei mintha a lelkét mosták volna. De miért is oly nyomorult, miért is oly árva! Ugy tudta: azért, mert szíve van. Most hordozta ezt a szívet, megverve, meztagadva, körülötte szomorú, fájdalmas volt minden. Még egyszer visszanezett, hátha eljött Loránth mégis! Egy-egy fát emberárnynak nézett. Gyöngye kiáltása vala ekkor, nem mozdult semmi. Mintha a halál lett volna itt; a hangja jajveszékelt a szomorú fák között. Sietett, félt is egy kicsit. Végre kiért az utcára, kocsit talált, hazahajtott.

Itthon az embereket izgalomban találta. Hámletá futott elébe, kiáltotta:

— Nagyon beteg az Anna néni!

Ah! igen, Ádám Anna odalenn Abazsiában csak nem tudott meggyógyulni. Mind rosszabb hírek érkeztek róla... a mai sürgöny már arról beszélt, hogy

végét járja az asszony s a fivérét akarja látni. Benn, a szobájában az asztalára hajtott fejjel, egyre sirt az öreg ember. Nem hallatszott a sírása, de a háta rengett, néha-néha majd belefulladt a köhögésébe. Ott voltak körülötte mindannyian, Haupt Lőrinc az ablaknál a tésztaorrát nyomogatta. Laura is besietett, az elnök bőröndjét kereste. Aztán egy kis fehérneműt tett bele, Pékmes-ter segített neki. Míg foglalatoskodtak egymás mellett, a kezeik összeértek, rég ideje ma érezték egymást újra. Meghajlott testtel, lassan rakosgatott az asszony, keresett, kutatott a bőröndben, kivett egy zsebkendőt, ismét viszszatette, hogy annál tovább érezhesse a fiatal embert. Ádám Ferenc kérte,

hogy siessen, már ott szeretett volna lenni a haldokló nővérénél. Laura mintha nem is hallotta volna. Csak érte a fiatal ember kezét, a meghajlott testük is összeért néha csomagolás közben. Végre elkészültek. Klárika kocsíért futott, a bőröndöt levitte. Ádám Ferenc sietett, még búcsuzni is elfelejtett. A lépcsőről kiáltott vissza:

— Isten veletek!

Aztán külön a leányának:

— Hámletá! Szívem!

Már leért a kapuhoz. A nyomában tipegett Haupt Lőrinc, kedvetlenül, bosszankodva, amiért kora tavasszal utaznia kell. Mert ő is utazott, amiért haldokló asszony mellett illik, hogy ott legyen a férj.

(Folytatása következik.)

Alapítási év: 1810.

Magyarország első gözzel berendezett ruhafestődjéje.

Haltenberger Béla

kassai kelmefestő- és vegyi-tisztító intézetében

férfi- és női-ruhák,

selyem-, gyapju-

s egyéb ruhakelmék stb.

elismert jó kivitelben gyorsan

festetnek és tisztítottatnak.

Tudakozódásokra azonnali válasz.

Árjegyzék és minták ingyen és bérmentve küldetnek.

Postai címzés:

Haltenberger festőgyára, Kassán.

Gyors munka.

Selyemfestés á r essort.

NEW-YORK

életbiztosító-társaság.

Alapított 1845-ben, tisztán kölcsönösségen alapszik minden utánfizetési kötelezettség kizárásával. Miután részvényesei nincsenek az összes tőke és nyereségek a biztosítottak tulajdonát képezik.

Kivonat az 1893. évi zárszámadásból:

Aktívák összege	k.	743.503.905
Évi bevétel	"	169.318.240
1893-ban a biztosítottaknak kifizetett	"	75.192.250
1893-ban kötött új üzletek összege	"	1.119.244.955
Főlősleg	"	85.128.150

Nincs másik kölcsönös biztosító-társaság a világon, mely ily óriási főlősleg fölött rendelkezne. Fennállása óta a New-York biztosítottjainak kifizetett 908.656.098 koronát.

A New-York a művelt világ összes országai-ban bir fiókokkal.

Referenciák Magyarországon:

A magyar általános hitelbank.

A magyar kereskedelmi bank.

Közelebbi felvilágosításokat ad

A NEW-YORK

életbiztosító-társaság Magyarországi igazgatósága:

Budapest, Deák Ferencz-tér 1.

HANGSZEREKET és hurokat

legfinomabb minőségben és kivitelben teljes jótállás mellett igen mérsékelt áron ajánl

JOSEF SIEBENHÜNNER

hangszerek és hurok-gyára

Schönbach, Eger mellett, Csehország, 372. sz.

iskola hegedűk vonó nélkül: 2.50, 3, 4, 5, egész 10 frtig. **Concert hegedűk:** 10, 12, 15, egész 100 frtig. **Fuvó hangszerek** tiszta hangolásukért jótállás, Árjegyzék ingyen és bérmentve. Kiszolgáltatás gyors és pontos. Számtalan elismerő levél tanuskodik gyártmányaim jósága mellett. Mivel magyarul nem tudok, felkérem tisztelt vevőimet, hogy a levelezésben vagy a német vagy a cseh nyelvet használni szíveskedjenek, ha ez esetleg lehetséges nem volna, a fordítási költséget sem kímélem. **Többszörösen kitüntetve.**

BORUTHE.

Budapest, VI., Mozsár-utca 8. sz.

ajánlja ujonnan berendezett, a legújabb gépek- és be-tűkkel dúsan felszerelt

KÖNYVNYOMDÁJÁT

minden e szakba vágó munkák izléses, pontos és jutányos kivitelére.

Diszes bekötési táblák

az „ÉLET” 1892. évfolyamához kaphatók

az „ÉLET” kiadóhivatalában: Budapest, VI., Mozsár-utca 8

Ára 70 kr.

Vidékre bérmentes ajánlott küldéssel 85 kr.

Házassági ajánlat.

Férfiakat és ifjakat keresünk, kiknek szükségük volna elegáns és kifogástalan ruhákra, hogy gyorsan és gazdagon nősülhessenek

Ifju hölgyeket nagy hozománnyal

akárhányat találhatunk, ha ruháinkat

KRAUSZ és TÁRSA

úri szabóknál

Muzeumkörút 33, Budapest József körút 61.

csináltatjuk, mely céget árúinak eleganciája és árainak bámulatos olcsósága miatt mindenki bátran felkeresheti, mert

500,000 ördög

se képes elhíttetni az úrakkal azt, hogy akad úri szabó, ki szebb, jobb, elegánsabb, és olcsóbban

legújabb divat szerint szállithatna,

mint a

Krausz és Társa cég